

Valsts izglītības satura centrs

IETEIKUMI

IEKĻAUJOŠAS IZGLĪTĪBAS ĪSTENOŠANAI

Methodiskais līdzeklis

2017

Materiālu izstrādāja: M.Reigase, I.Prudņikova

Atbildīgās par izdevumu M.Reigase, I.Prudņikova

Valsts izglītības satura centra redakcija

Pārpublicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce uz šo materiālu ir obligāta.

© Valsts izglītības satura centrs, 2017

SATURS

Ievads	5
1. Iekļaujošas izglītības jēdziens.....	6
Politikas dokumentu traktējums par iekļaujošu izglītību	6
Iekļaušanas un iekļaujošās izglītības būtības daudzveidīgie skaidrojumi	12
Iekļaujošās izglītības redzējums Latvijas kontekstā	18
2. Iekļaujoša izglītības procesa realizācija.....	21
Pedagogu un izglītojamo savstarpējā mijiedarbība	27
Efektīvu paņēmienu izmantošana izglītības iestādēs.....	31
Atbalsta pasākumi	31
Mācību metodes un materiāli	34
Ikdienas uzdevumi un pārbaudes darbi.....	38
Mācību vide	48
Laika sadalījums.....	50
Mācību modifikācijas (izmaiņas)	51
Sadarbība ar vecākiem	53
3. Kas jāievēro, plānojot iekļaujošas izglītības vides veidošanu.....	58
Noslēgums	59
Literatūra.....	60
Pielikumi.....	63

Iekļaujoša izglītība ir liels izaicinājums izglītības iestādes vadītājiem un pedagogiem, kuriem savā ikdienas darbā jānodrošina daudzveidīgu vajadzību atzīšana un cieņa pret katra izglītojamā vajadzībām. Visā pasaulē izglītības iestādes un pedagogi maina domāšanu, saprotot, ka iestādei jāspēj būt gatavai ikviena bērna atšķirīgajām izglītības vajadzībām, lai spētu nodrošināt atbalstu viņa izaugsmei un attīstībai. Kāda izglītība ir iekļaujoša? Kā veicināt iekļaujošu izglītības iestādes vidi? Vai mūsu lēmums un darbība ir vērsta uz to, lai izglītojamajam būtu labāk? Vai esam ceļā uz kvalitatīvu izglītību? Atbildes uz šiem un citiem jautājumiem esam centušies piedāvāt materiālā "IETEIKUMI IEKĻAUJOŠAS IZGLĪTĪBAS ĪSTENOŠANAI".

Materiāla mērķis: atbalstīt izglītības iestāžu pedagogus vienlīdzīgu izglītības iespēju nodrošināšanā visiem izglītojamiem.

Materiāla uzdevumi:

- veidot kopīgu izpratni par iekļaujošu izglītību;
- palīdzēt izglītības iestādei un katram pedagogam analizēt savu darbību un attieksmi.

Ievads

Latvijā un plašākā starptautiskā līmenī aizvien vairāk tiek atzīts, ka ir nepieciešama virzība uz iekļaujošu politiku un praksi izglītības jomā. Starptautiskajos dokumentos redzējums par iekļaušanu kļūst plašāks, jo tiek domāts par to, kā praksē panākt iekļaušanu. Uzmanība nekoncentrējās tikai uz bērnu ar speciālajām vajadzībām pārvietošanu uz vispārizglītojošām izglītības iestādēm, bet tiek meklēta iespēja visiem izglītojamiem nodrošināt kvalitatīvu izglītību.

Izglītības iestādēs šobrīd notiek pārmaiņu procesi, kas prasa mazināt izglītojamā izslēgšanu atšķirīgo izglītošanās un attīstības vajadzību dēļ. Ikdienā izglītības iestādei ir jābūt spējīgai pieņemt daudzveidību, nodrošināt vai pielāgoties tai un īstenot apsteidzošu, nevis reaģējošu pieeju.

Lai realizētu izvirzītos uzdevumus, nepieciešams gan pilnveidot pedagogu profesionālo kompetenci, gan mainīt pedagogu un visu izglītības iestādē strādājošo attieksmi un izkopt iekļaujošas sabiedrības vērtības.

1. Iekļaujošas izglītības jēdziens

Politikas dokumentu traktējums par iekļaujošu izglītību

Iekļaujoša izglītība kā jēdziens jau vairākus gadu desmitus nepārtraukti attīstās un paplašinās gan politiskās un sabiedriskās diskusijās, gan pētījumos.

Iekļaujošas izglītības politisko virzību ir nodrošinājuši vairāki starptautiskie dokumenti:

- Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (Universal Declaration of Human Rights, 1948);
- UNESCO konvencija pret diskrimināciju izglītībā (Convention against Discrimination in Education, 1960);
- Starptautiskā konvencija par visu rasu diskriminācijas formu likvidēšanu (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1965);
- H.M Vornokas (Warnock) vadītās Speciālo vajadzību komisijas ziņojums (The Warnock Report, 1978);
- Starptautiskā konvencija par visu diskriminācijas formu pret sievietēm likvidēšanu (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979);
- ANO bērnu tiesību konvencija (Convention on the Rights of the Child, 1989);
- Pasaules Deklarācija par izglītību visiem (World Declaration on Education for All, 1990);
- Salamankas Deklarācija (The Salamanca Statement, 1994);
- UNESCO komisijas ziņojums „Mācīšanās ir zelts” (Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, 1996)
- Dakāras rīcības plāns (The Dakar Framework for Action, 2000);
- ANO konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006).

- UNESCO iekļaujošas izglītības politikas vadlīnijas (Policy Guidelines on Inclusion in Education, 2009) u.c.

Saskaņā ar pētnieciskajām atziņām par būtisku pamatdokumentu iekļaujošas izglītības attīstībā tiek uzskatīts plašu vēsturisko rezonansi guvušais H. M. Vornokas vadītās Lielbritānijas Parlamentārās komisijas par izglītību bērniem un jauniešiem ar speciālām vajadzībām ziņojums (The Warnock Report, 1978). Par pirmo nozīmīgāko starptautiski atzītu sākuma punktu iekļaujošas izglītības praktiskā īstenošanas procesā tiek uzskatīta UNESCO Salamankas konferences deklarācija (The Salamanca Statement, 1994), bet UNESCO komisijas ziņojums „Mācīšanās ir zelts” – par dokumentu, kas daudzās valstīs un reģionos vairākus gadu desmitus ir kalpojis kā pamats politiskajās debatēs, plānojot un īstenojot reformas izglītības sistēmā. Ziņojumā „Mācīšanās ir zelts” ” (Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, 1996) iezīmēta izpratnes veidošanās par dažādību sociālajā vidē, akcentējot četrus balstus: mācīties zināt, mācīties būt, mācīties darīt un mācīties dzīvot kopā.

Atbilstoši **UNESCO noteiktajai definīcijai** – iekļaujoša izglītība ir process, kurā tiek nodrošinātas atbilstošas visu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības, palielinot ikviena līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūrā un dažādās kopienās un samazinot izslēgšanas iespējas no izglītības un izglītības ieguves procesa (UNESCO, 2004. Guidelines for Inclusion). UNESCO norāda, ka

iekļaujoša izglītība ir taisnīguma jautājums un tādēļ arī kvalitātes aspekts, kas skar visus izglītojamos. Saistībā ar iekļaujošu izglītību ir uzsvērti trīs jautājumi, proti, iekļaušana un kvalitāte ir abpusēji saistītas, piekļuve un kvalitāte ir saistītas un savstarpēji pastiprinošas; kvalitāte un taisnīgums ir galvenie aspekti iekļaujošas izglītības nodrošināšanā (UNESCO, Policy Guidelines on Inclusion in Education, 2009).

Ziņojumā konsultatīvajai padomei „Izglītība visiem” par galvenajām problēmām un risinājumu virzieniem iekļaujošas izglītības ieviešanai Latvijā, kurā tika atklāts gan darba grupas skatījums par iekļaujošas izglītības definīciju, konceptu, gan publiskās diskusijas rezultāti, darba grupa vienojās par kopīgu iekļaujošas izglītības jēdziena izpratni, kas balstīta uz UNESCO izstrādāto un D.Nīmantas piedāvāto definīciju:

iekļaujoša izglītība nodrošina vienādas iespējas visiem bērniem un jauniešiem, neatkarīgi no viņu izglītošanās un attīstības vajadzībām un spējām, mantiskā, sociālā stāvokļa, rases, tautības, dzimuma, reliģijas un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, dzīvesvietas un nodarbošanās pieejamā, cenošā un atbalstošā vidē, piedaloties un līdzdarbojoties izglītības procesā un gūstot sasniegumus (Ziņojums konsultatīvajai padomei „Izglītība visiem”, 2008).

Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra uzsver atziņu, ka no iekļaujošas izglītības īstenošanas iegūst ikviens. Iekļaujošas izglītības mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu izglītību visiem izglītojamajiem. Lai panāktu, ka izglītības iestāde ir iekļaujoša, ir vajadzīgs visas kopienas atbalsts, sākot ar lēmumu pieņēmējiem līdz galalietotājiem (izglītojamajiem un viņu ģimenēm). Visos līmeņos ir vajadzīga sadarbība, un ieinteresētajām personām jābūt redzējumam par ilgtermiņa rezultātiem, proti, par tiem jauniešiem, kādus “izaudzinās” izglītības iestāde un kopiena. Ir vajadzīga terminoloģijas, attieksmes un vērtību maiņa, atspoguļojot daudzveidības un vienlīdzības pievienoto vērtību (Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra, 2014).

Iekļaujošas izglītības virzību katrā valstī nosaka atbilstoši valsts sociālie, ekonomiskie un politiskie apstākļi.

Nozīmīgākajā ilgtermiņa konceptuālajā dokumentā "**Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā**" (apstiprināts Saeimā 2005.gada 26.oktobrī) atspoguļotajā izaugsmes modelī priekšplānā tiek izvirzīts cilvēks, Latvijas

iedzīvotājs, par prioritārām noteiktas indivīda intereses, vēlmes un darbības, modeļa pamatā ir uz cilvēku centrēta pieeja.

“Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģijā” („Latvija 2030”) – galvenajā valsts ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentā (apstiprināta Saeimā 2010. gada jūnijā), pamatojoties uz „Latvijas izaugsmes modeli: Cilvēks pirmajā vietā”, tiek iezīmēti valsts attīstības ilgtermiņa mērķi – pakāpeniski 20–30 gadu laikā nodrošināt būtisku cilvēka dzīves labklājības pieaugumu, nosakot septiņas valsts attīstības prioritātes laikposmam līdz 2030.gadam, starp kurām ir arī paradigmas maiņa izglītībā. Plānojot kvalitatīvas un pieejamas izglītības mūža garumā īstenošanu, Stratēģijā „Latvija 2030” tiek ņemts vērā, ka Latvijas izglītības politika joprojām ir nepietiekami iekļaujoša attiecībā pret bāreņiem un cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Paradigmas maiņa izglītībā ietver vairākus galvenos attīstības virzienus un atbilstoši definētus ilgtermiņa mērķus, starp kuriem ir noteikts attīstīt cilvēkos ar funkcionāliem traucējumiem spēju nepārtraukti mācīties.

“Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam” (apstiprināts Saeimā 2012.gada 20.decembrī) piedāvā risinājumus, kāda būs Latvija pēc 2020.gada, par valsts konkurētspējas palielināšanas nodrošināšanu un par cilvēku kā Latvijas nākotnes veidotāju.

Nosakot vidējā termiņa prioritātes izglītības un zinātnes jomā, starp galvenajiem uzdevumiem ir noteikta arī iekļaujošā izglītība, kuru izpildei Izglītības un zinātnes ministrija ir ieplānojusi virkni pasākumu, kas ir atspoguļoti Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam.

“Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam”, kas ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments un nosaka izglītības attīstības politikas pamatprincipus, mērķus un rīcības virzienus septiņiem gadiem, ir definēta

iekļaujoša izglītība kā process, kurā tiek nodrošinātas atbilstošas visu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības, palielinot ikviena izglītojamā

līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūrā un dažādās kopienās un samazinot izslēgšanas iespējas no izglītības un izglītības ieguves procesa (Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam, 2014).

Iekļaujošās izglītības nodrošināšanā ir noteiktas vairākas mērķa grupas - attīstības, spēju un veselības stāvokļa, sociālo apstākļu izraisītās atstumtības riskam pakļautie bērni un jaunieši, kā arī reemigrējušie un ārzemēs dzimušie Latvijas valstspiederīgo bērni un jaunieši.

Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam īstenošanas plāns 2015. – 2017.gadam (Ministru kabineta 2015. gada 29. jūnija rīkojums Nr. 331), kas ir izstrādāts saskaņā ar pamatnostādnēm, ietver uzdevumus un veicamos pasākumus iekļaujošās izglītības principa īstenošanas un sociālās atstumtības riska mazināšanas rīcības virzienā. Rīcības virziena veicamie uzdevumi:

- atalgojuma nodrošināšana skolotāju un pedagogu palīgiem valsts un pašvaldību vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs;
- jauniešu ar speciālām vajadzībām integrācija izglītības iestādē;
- preventīvu pasākumu īstenošana izglītības pieejamībai un agrīnas skolas pamešanas mazināšanai, īpaši nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautajiem bērniem un jauniešiem profesionālās un vispārējās izglītības iestādēs;
- nozares ekspertu, VISK un pašvaldību līmeņa speciālistu izpētes pasākumi ar mērķi veicināt agrīnu, savlaicīgu speciālo izglītības vajadzību diagnostiku dažādās izglītības pakāpēs (izņemot augstāko izglītību), atbalsta personāla – psihologs, logopēds, speciālais pedagogs – pieejamības nodrošināšana izglītības iestādēs, īpaši pirmsskolas un pamatizglītības posmā;
- sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu iesaiste neformālās izglītības programmās; atbalsts augstākās izglītības iegūšanai sociāli mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām;

- atbalsts jaunajiem pedagogiem vidējās izglītības pakāpē, pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas pedagogu profesionālās kompetences pilnveide.

Secinājums:

- starptautiskajos dokumentos ir apņemšanās nodrošināt visu izglītojamo tiesības uz iekļaujošām un objektīvām izglītības iespējām;
- ņemot vērā valsts politiskos mērķus, kas definēti kā likumu, regulējošu noteikumu, darbības programmu un finansēšanas prioritāšu sistēma, nozīmīgs izaicinājums Latvijas izglītības sistēmai ir nodrošināt kvalitatīvu izglītību visiem izglītojamiem.

Iekļaušanas un iekļaujošās izglītības būtības daudzveidīgie skaidrojumi

Mūsdienās pētniecībā terminu skaidrojums saistībā ar iekļaujošu izglītību, kā *speciālo vajadzību izglītība*, *iekļaujoša izglītība* un *iekļaujošas izglītības iestādes*, mainās un pakāpeniski pilnveidojas.

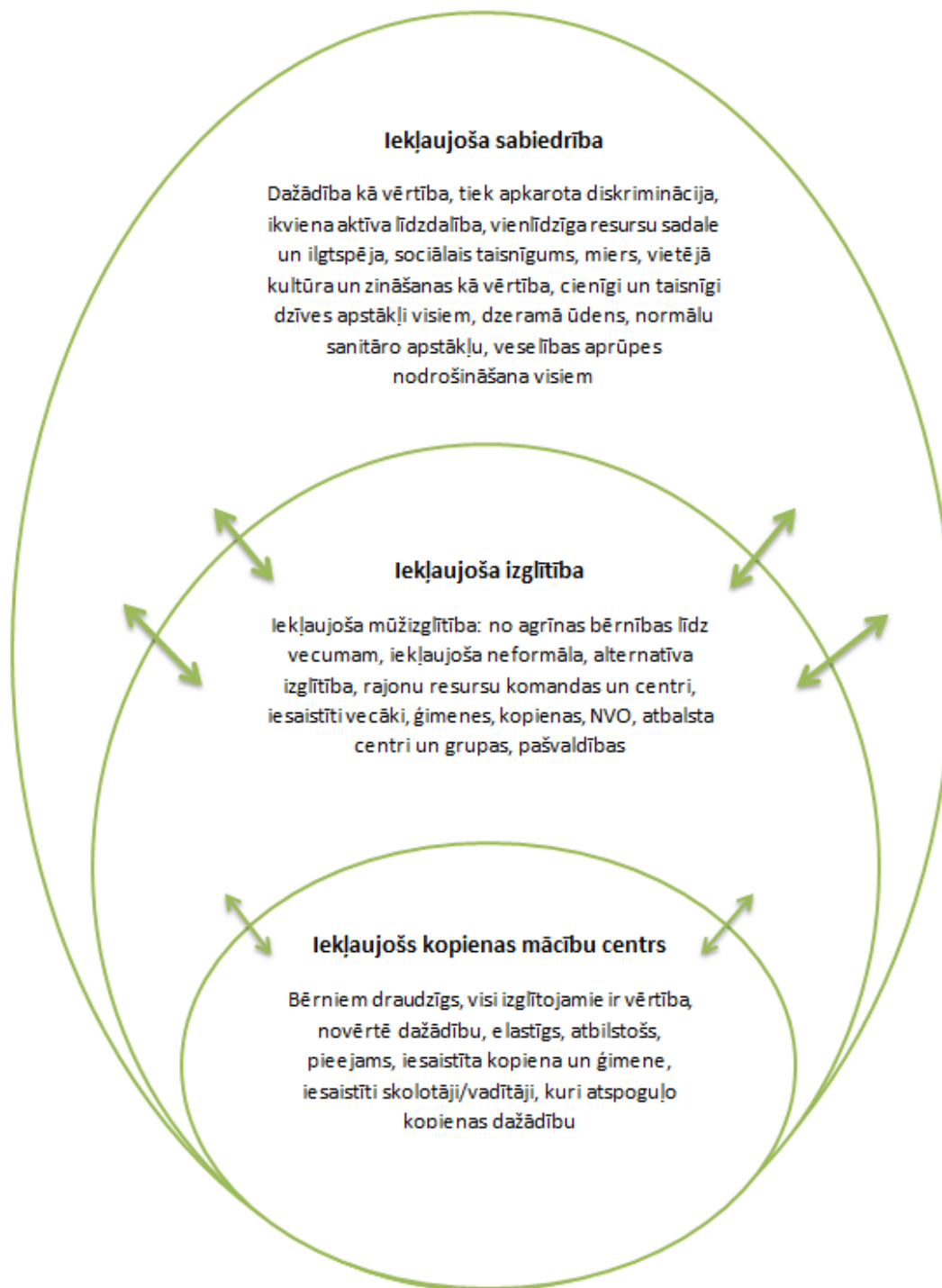
Par atzītākajiem iekļaujošas izglītības pētniekiem pasaulē tiek uzskatīti T.Būts (T.Booth), A.Deisons (A.Dyson), M.Einskovs (M.Ainscow), L.Floriana (L.Florian), J.Korbets (J.Corbett), H.Meisons (H.Mason), L.Lokslijs (L.Loxley), S. Mailza (S.Miles), A.Milvards (A.Millward), D.Mitčels (D.Mitchell), R.Riezers (R.Rieser), M.Rouzs (M.Rouse), A.T.Skrtiks, (T.Skrtic), S. Stubbsa (S.Stubbs), C.Tiltstone (C.Tiltstone), B.Tomass (B.Thomas) un citi. Latvijā zināmākie iekļaujošās izglītības jautājumu pētnieki ir D.Nīmante, D.Bethere, A Tūna un citi.

Terminu „**iekļaušana**” šobrīd attiecina uz daudz plašāku izglītojamo loku, kuri var tikt pakļauti izstumšanai, tas neattiecas tikai uz tiem, kuriem ir noteiktas speciālās izglītības vajadzības (Watkins, 2007).

Iekļaušanu var uztvert kā ideju *izglītību visiem* attīstīt tālāk *par ievietošanu vispārizglītojošā iestādē*, kur izglītojamie var būt integrēti tajā pašā fiziskajā vidē, bet ne vienmēr viņiem ir kopēja mācību pieredze ar vienaudžiem.

Iekļaušana ir plašāka nekā formālā izglītība (skat.1.attēls), jo mācās visi no agrīnas bērnības līdz vecumam, ietverot neformālo un alternatīvo mācīšanos. Iekļaušana ir bērniem draudzīga, visi izglītojamie ir vērtība, neatkarīgi no vecuma, dzimuma, tautības, valodas, veselības stāvokļa, ekonomiskā situācijas, reliģiskās pārliecības, dzīves stila vai cita veida atšķirībām. Iekļaujoša sabiedrība rūpējas par to, lai nodrošinātu izglītojamo iekļaušanu, nemainot viņus (Stubbs, 2008).

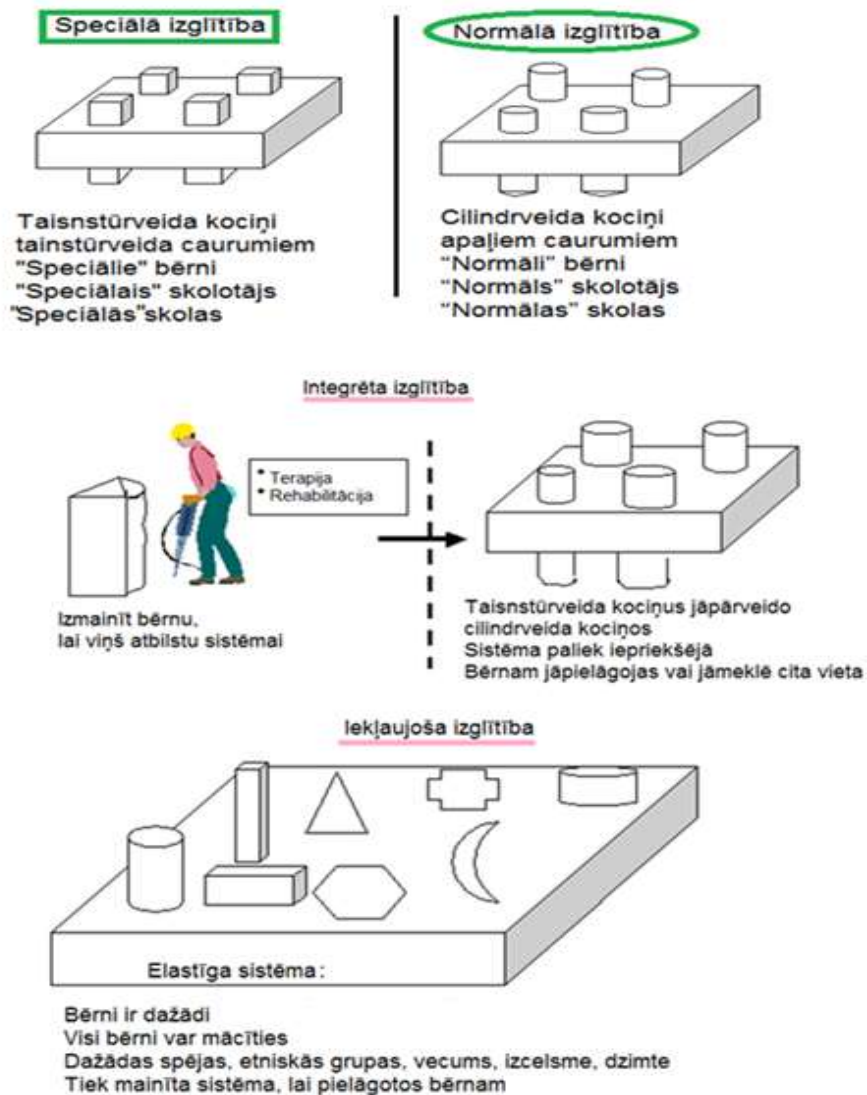

1.attēls Iekļaušanas apli – iekļaujoša attīstība un cilvēktiesības visiem (adaptēts no Stubbs, 2008).

Iekļaušanas process vairākās valstīs aizsākās jau pirms 1990. gada, piemēram, Lielbritānijā, Kanādā, Skandināvijas valstīs, kad tas tika definēts kā *integrācija* un tā galvenā ideja bija pārvietot izglītojamos ar speciālajām vajadzībām no speciālajām skolām uz vispārizglītojošām skolām, kur skolas

centās sev “piemērot” izglītojamo. Latvijā termins „iekļaujoša izglītība” pirmoreiz tika minēts 1998. gadā laikrakstā „Izglītībā un Kultūrā”.

Jēdzieni – integrācija un iekļaušana tika nodalīti tikai 1990. gadā. Ja saistībā ar integrāciju vairāk runā par izglītojamo ar speciālajām vajadzībām tiesībām uz izglītību vispārizglītojošajās skolās, iekļaujošā izglītība runā par visiem izglītojamiem, kuru tiesībām jārealizējas iespējās.

2.attēls. Speciālās, integrētās un iekļaujošās izglītības atšķirība (adaptēts no Stubbs, 2008).

Integrācijas pamatā ir vēlme izmainīt izglītojamo, lai tas atbilstu sistēmai, bet **iekļaujošas izglītības** jēdziens izvirza nepieciešamību mainīties pašām vispārizglītojošajām izglītības iestādēm, lai tās varētu uzņemt un iekļaut visus izglītojamos (skat.2.attēls).

Vispārizglītojošās skolas, kas orientētas uz iekļaujošu izglītību, ir visefektīvākais veids, kā cīnīties pret diskriminējošu attieksmi, veidot pretimnākošu un iekļaujošu sabiedrību un panākt izglītību visiem, turklāt tās nodrošina efektīvu izglītību bērnu vairākumam, kā arī uzlabo visas izglītības sistēmas efektivitāti un rentabilitāti (UNESCO, 1994.).

Saskaņā ar iekļaujošas izglītības galīgo redzējumu visiem dažāda vecuma izglītojamajiem ir jānodrošina jēgpilnas, augstas kvalitātes izglītības iespējas vietējā sabiedrībā kopā ar viņu draugiem un vienaudžiem.

Ir izstrādāti dažādu indikatoru kopumi speciālo vajadzību izglītībai un iekļaušanai, kuri aptver gan ieguldījuma, gan procesa, gan rezultātu aspektus, kā arī makro (normatīvais regulējums, politiskais un administratīvais ietvars), mezo (skola, pašvaldības dienesti), mikro (klase) un personas (skolotāji, skolēni) līmeņus (Kyriazopoulou, & Weber, 2009).

Iekļaujošas izglītības mērķis ir mazināt izslēgšanu un veicināt līdzdalību visos skolas dzīves aspektos (Booth and Ainscow, 2002.).

Lai nodrošinātu iekļaujošu izglītību, nepietiek ar to, ka visi izglītojamie tiek uzņemti izglītības iestādē – iestādei ir nepieciešama piemērota infrastruktūra, atbalsts (dažādos līmeņos – politisks, normatīvā regulējuma, finansiāls, metodisks), kā arī iestādē vienoti ir jāstrādā profesionāliem, izglītotiem pedagogiem un atbalsta personālam, kas izzina un prot nodrošināt katra izglītojamā izglītošanās vajadzības un attīstību (Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē, 2013; Metodiskie ieteikumi speciālistu (logopēds, psihologs, speciālais pedagogs) dokumentu sagatavošanai, 2015).

Iekļaujoša izglītības iestāde – iestāde, kas savā darbībā un attīstībā balstās uz iekļaujošas sabiedrības vērtībām (Booth and Ainscow, 2002.)

Darbojieties kā sistēma, kas virzās uz nepārtrauktu uzlabošanu un struktūru un procesu saskaņošanu, veidojot visu ieinteresēto personu spēju sistemātiski izvērtēt savus sasniegumus un izmantot šo izvērtējumu, lai uzlabotu un attīstītu kopējo darbu savu kopīgo mērķu sasniegšanai.

Eiropas Izglītības, kultūras, jaunatnes un sporta komisārs T. Navračičs 2016.gada 16.novembrī Briselē notiekošajā seminārā par iekļaujošu izglītību izglītojamiem ar funkcionāliem traucējumiem teica, ka

iekļaujoša izglītība paredz arī izmaiņas ārpus izglītības iestādes, kas, no vienas puses, nozīmē šo iestāžu dzīves atvēršanu un sadarbību starp tām un vietējo kopienu.

Izglītības iestāžu vadītājiem, pedagogiem, izglītojamiem, vecākiem, speciālistiem un kopienas pārstāvjiem visiem ir noteikta loma atbilstoša atbalsta nodrošināšanā katram izglītojamam. No otras puses, tāpēc ka iestādes nav vienīgās, kas šobrīd nodrošina izglītības iespējas, ir radītas jaunas iespējas izglītojamiem ar speciālām vajadzībām apgūt zināšanas, izmantojot neformālus ceļus.

Tādēļ ir nepieciešama diferenciacija un papildu atbalsta nodrošināšana tiem izglītojamiem, kuriem tas ir nepieciešams, jo **vienādas prasības un izturēšanās pret visiem nebūt nenoved pie vienādiem rezultātiem.**

Dažreiz vienkārši nedzirdīgs izglītojamais ir jānosēdina pirmajā solā, lai viņš var lasīt no pedagoga lūpām; vai jānāca pedagogam skaidrāk izrunāt vārdus. Citreiz risinājumi ir daudz sarežģītāki. Šādos gadījumos talkā nāk

jaunākās tehnoloģijas, kuras var būtiski mainīt mācību procesu un tā rezultātus. Bet šajā gadījumā pats svarīgākais ir pieejamība. Ir panākts milzīgs progress, lai likvidētu fiziskus šķēršļus, bet tiek aizmirsts par izglītības satura nozīmi.

Izglītības iestādē nepieejamas zināšanas var izstumt skolēnus no mācību procesa daudz vairāk nekā neadekvāts skolas iekārtojums.

Ar jauno tehnoloģiju radītajām iespējām nav iemeslu, kāpēc mācību materiāls nevarētu būt sagatavots tā, lai tas būtu pieejams visiem (Kosa, 2016).

Secinājums:

Veicināt līdzdalību iekļaujošā izglītībā, nodrošinot pieejamus izglītības pakalpojumus, ir svarīgi katrā Latvijas izglītības iestādē, jo iestādēs šobrīd mācās ļoti dažādi izglītojamie un katram no viņiem ir savas vajadzības.

Iekļaujošās izglītības redzējums Latvijas kontekstā

Katras valsts normatīvais regulējums veicina politikas mērķu īstenošanu praksē.

Iekļaujošās izglītības īstenošanu Latvijas izglītība sistēmā nosaka: Izglītības likums (01.06.1999.):

- vispārējā izglītība — cilvēka, dabas un sabiedrības daudzveidības un vienotības izziņas, humānas, brīvas un atbildīgas personības veidošanās process un tā rezultāts (1.pants);
- vispārējā izglītības programmas nodrošina izglītojamā vispārēju garīgo un fizisko spēju attīstību, sagatavo viņu izglītības turpināšanai, darbam un dzīvei sabiedrībā (40.pants);
- persona ar speciālām vajadzībām var iegūt speciālo izglītību izglītības iestādē, ja tai šajā iestādē ir nodrošinātas iespējas iegūt veselības stāvoklim un attīstības traucējuma raksturam atbilstošu izglītību (42.pants);

Vispārējās izglītības likums (14.07.1999.):

- noteikts *speciālo vajadzību* termina skaidrojums (1.pants);
- vispārējās izglītības iestādes vadītājs ir atbildīgs par izglītojamo speciālo vajadzību apzināšanu un viņu izglītošanu atbilstoši speciālās izglītības programmām (11.pants);
- speciālās izglītības programmas nodrošina izglītojamajiem ar iegūtiem vai iedzimtiem funkcionāliem traucējumiem iespēju iegūt vispārējo izglītību atbilstoši viņu speciālajām vajadzībām (49.pants);
- speciālās izglītības programmas mērķus un uzdevumus, obligāto saturu, īstenošanas plānu un prasības attiecībā uz iepriekš iegūto

- izglītību nosaka atbilstoši valsts vispārējās izglītības standartam saskaņā ar izglītojamo speciālajām vajadzībām (49.pants);
- atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē, nodrošina izglītības iestāde. Izglītības iestāde katram integrētam izglītojamajam ar speciālām vajadzībām izstrādā individuālu izglītības programmas apguves plānu (53.pants);
  - sasniegumus, ko mācībās guvis izglītojamais ar speciālām vajadzībām, vērtē atbilstoši speciālās izglītības programmas prasībām un ņemot vērā izglītojamā veselības stāvokli, spējas un attīstību (55.pants);

Iekļaujoša izglītība ir tāda izglītība, kurā visi izglītojamie līdzvērtīgi var līdzdarboties, iesaistīties, sadarboties un gūt sasniegumus. Tās realizācijai izglītojamam ir nepieciešams atbalsts no pedagogu puses un atbalsts izglītības iestādes līmenī.

Izejas punkts pārmaiņu radīšanai ir ***kopīgas izpratnes veidošana par vērtībām un pārliecību***, kas raksturīgas iekļaujošai izglītībai (skat 3.attēls).

Mūsu vērtības un pārlicība par:	Vērtības/pārlicība, kas raksturīga iekļaujošai izglītībai: vai piekrītat?
... izglītību?	Ikvienam ir tiesības uz izglītību.
... mācīšanos?	Ikviens var mācīties.
... mācīšanās grūtībām?	Ikviens var sastapties ar grūtībām kādā izglītības jomā vai posmā.
... atbalstu mācību procesā?	Ikvienam ir nepieciešams atbalsts mācību procesā.
... atbildību par bērna mācīšanos?	Primārā atbildība par bērna mācīšanās veicināšanu ir skolai, skolotājam, ģimenei un kopienai – ne tikai pašam izglītojamam.
... dažādību?	Dažādība ir vērtība, tā ir normāla un tā bagātina sabiedrību.
... diskrimināciju?	Diskriminējoša attieksme un uzvedība ir jāzaicina, lai sagatavotu bērnus un jauniešus dzīvei iekļaujošā sabiedrībā.
... atbalstu skolotājiem	Skolotāji nedrīkst strādāt izolācijā, viņiem ir nepieciešams nepārtraukts atbalsts.
... kad izglītība sākas un beidzas?	Izglītība sākas ģimenē no bērna dzimšanas. Agrīnā bērna izglītība ir īpaši nozīmīga, bet mācīšanās nebeidzas sasniedzot pieaugušā vecumu – tas ir process, kas ilgst visa mūža garumā.

3.attēls. Vērtības un pārlicība (adaptēts no Stubbs, 2008).

Secinājums:

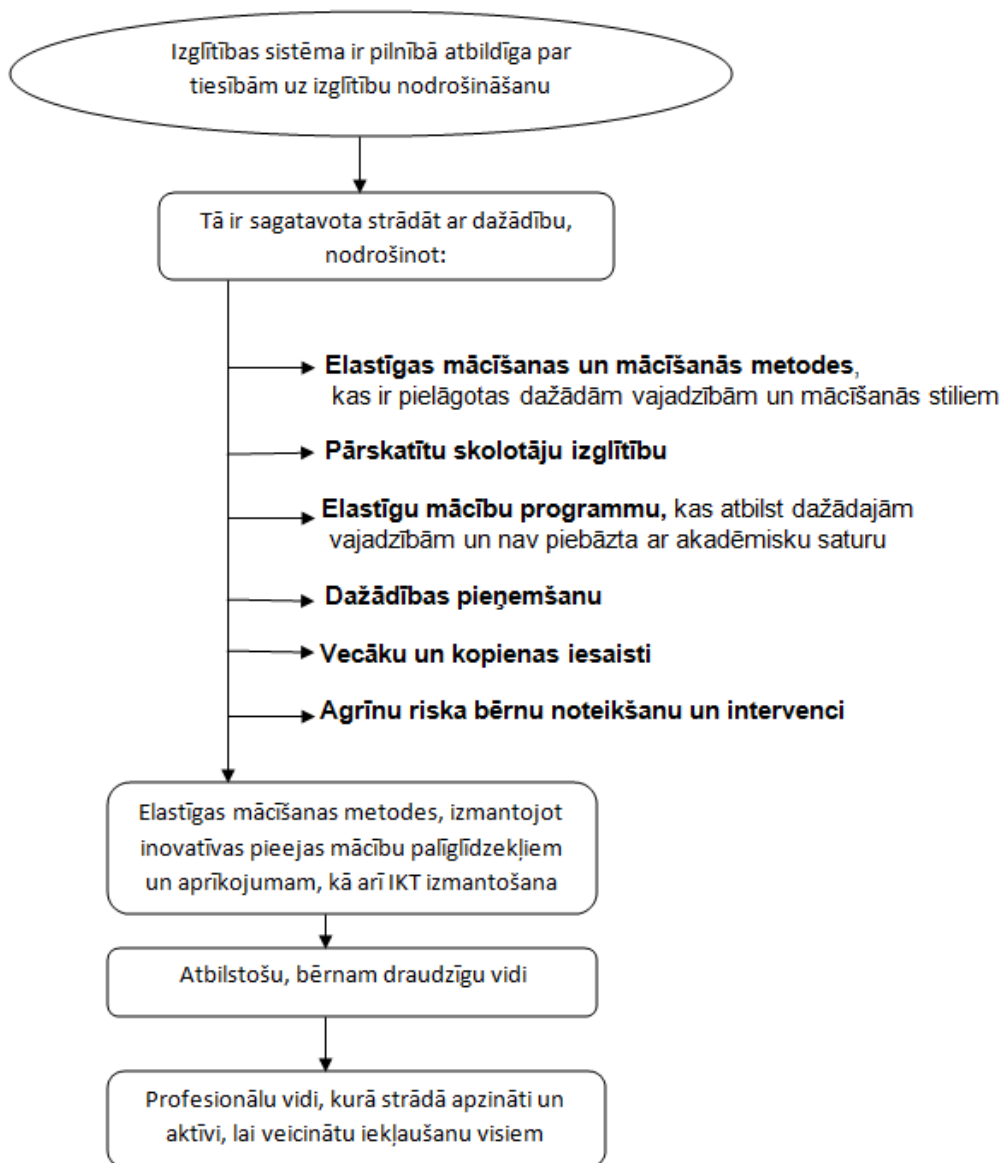
Iekļaujoša izglītība vēl joprojām ir mērķis, iekļaušana nav notikums, situācija, metode, bet – pakāpenisks un pēctecīgs elastīgas izglītības sistēmas attīstības process, vērsts uz izglītojamo, ar funkcionāliem traucējumiem/speciālajām vajadzībām un tās sākumpunkts ir pats izglītojamais neatkarīgi no vecuma un individuālajām izglītojamā vajadzībām.

2. Iekļaujoša izglītības procesa realizācija

Iekļaujošās izglītības praktiskā īstenošana nav iespējama, pamatojoties vienīgi uz politiskiem lēmumiem un deklarācijām. Sociālās iekļaušanas jautājumus vajadzētu risināt vairākos līmeņos – valsts, pašvaldības, izglītības iestādes, pedagogu un izglītojamo līmenī.

Lai atbalstītu izmaiņas izglītības vidē un sekmētu visu izglītojamo iekļaušanu nepieciešams:

- elastīga pieeja, kas apmierinātu izglītojamo individuālās izglītības vajadzības;
- atbilstība izglītojamo reālajām dzīves vajadzībām un ne tikai akadēmiskām izglītības vajadzībām.

4.attēls. Izglītība caur iekļaušanas prizmu (adaptēts no Policy Guidelines on Inclusion in Education, 2009, UNESCO, Paris)

Elastīgums un atbilstība ir balstīta uz nepieciešamā nodrošinājuma noteikšanu, nevis uz izglītojamo grūtību/traucējumu kategorijām un izglītības sistēmas pielāgojamību izglītojamo vajadzībām, nevis otrādi (skat.4.attēls).

Iekļaujoša izglītība ir pretstats speciālajai izglītībai, kurā izglītojamie ar funkcionāliem traucējumiem/speciālajām vajadzībām mācās atsevišķās izglītības iestādēs vai klasēs/grupās, vai pret kuriem vispārizglītojošā klasē/grupā izturas ļoti atšķirīgi.

Iekļaujoša izglītība paredz, ka izglītojamais iegūst kvalitatīvu izglītību vietējā izglītības iestādē, kurā tiek nodrošināta viņa pilnīga līdzdalība un iespēja sasniegumiem. Iekļaujoša izglītība nozīmē, ka tiek identificētas katra izglītojamā barjeras izglītībā un atbilstoši tām tiek noteikti nepieciešamie resursi un atbalsts.

Iekļaujoša izglītība nenozīmē tikai atrašanos vispārizglītojošajā iestādē. Iekļaušana ietver fundamentālas izmaiņas izglītības iestādes darba organizācijā, lai tajā varētu kvalitatīvi mācīties visi izglītojamie. Einskovs (Ainscow) un viņa kolēģi (2006) ir aprakstījuši virkni vērtību, par kurām būtu jādomā, ja izglītības iestāde vēlas kļūt iekļaujoša. Tomēr jāatceras, ka šīs vērtības nav statiskas. Par tām ir jādiskutē, tās jāattīsta un izpratne par tām dažādās izglītības iestādēs var atšķirties.

Minētās vērtības ietver:

- taisnīgumu – izpratne par to, ko nozīmē “vienlīdzīgas iespējas” un nevienlīdzība;
- līdzdalību – būt kopā un sadarboties ar citiem; aktīvi piedalīties lēmumu pieņemšanā; pazīt un novērtēt dažādas identitātes, lai cilvēkus varētu pieņemt tādus, kādi viņi ir;
- kopienu – tiek novērtēta izglītības sociālā loma kopienu veidošanā un uzturēšanā; kopienas un izglītības iestādes viena otru var atbalstīt;
- līdzcievību;
- cieņu pret dažādību;
- ilgtspēju – izglītības pamatmērķis ir sagatavot bērnus un jauniešus patstāvīgai dzīvei sabiedrībā;
- tiesības – tiek atzītas bērnu un jauniešu tiesības uz izglītību tās plašākajā nozīmē, uz atbilstošu atbalstu un klātbūtni vietējā skolā (MacArthur, 2009).

Iekļaujošas izglītības attīstībā ļoti būtiski ir veidot pozitīvu skolas kultūru vai vērtību kopumu, izvirzot un īstenojot mērķus, kuri attiecas uz izglītības iestādi kā organizāciju. Šiem mērķiem ir jāatspoguļo visu ieinteresēto pušu, bet īpaši vadības, kopējās vērtības, uzskatus, attieksmes, tradīcijas un uzvedības normas. Iekļaujošā izglītības iestādē tas nozīmē izveidot stingru nostāju par daudzveidības pieņemšanu un atzīšanu, sensitīvas attieksmes veidošanu pret atšķirīgiem kultūras jautājumiem un augstu, bet tajā pašā laikā reālistisku, prasību izvirzīšanu visiem.

Izglītības iestādes kultūra ir tā, kas nosaka un arī atspoguļo, kā visi iesaistītie attiecas viens pret otru: skolotājs pret skolotāju, skolotāji pret skolēniem, skolēns pret skolēnu, vecāki pret skolotājiem, vecāki pret skolēniem...

Izglītības iestādes kultūra ir tā, kas nosaka, kā tiek ieviestas pārmaiņas. Citiem vārdiem sakot, ja izglītības iestāde vēlas, lai pārmaiņas skolā būtu veiksmīgas, ir jāmaina visa izglītības iestādes kultūra.

Dažreiz izglītības iestādes kultūra tiek pausta formālā redzējumā (vīzijā) par skolas attīstību, bet visbiežāk tā nav formulēta rakstiskā veidā, tā atspoguļojas tajā, kas notiek klasēs/grupās mācību stundu/ nodarbību laikā, spēļu laukumā vai gaitenēs starpbrīžos, skolotāju istabā vai visā vietējā sabiedrībā – visur tur, kur satiekas tie, kuri tā vai citādi ir saistīti ar izglītības iestādi.

Pozitīvas izglītības iestādes kultūras veidošanā, kurā izglītību iegūst izglītojamie ar speciālām vajadzībām, ir nepieciešama īpaši sagatavota izglītības iestādes vadība. Lai arī direktoram/vadītājam ir svarīgākā iestādes vadības loma, tomēr ir jāsaprot, ka vadībā piedalās arī citas personas, kurām katrai ir specifiska loma un uzdevumi.

Izglītības iestādes vadībai (direktors/vadītājs, vietnieki, metodisko komisiju vadītāji, atbalsta komandas vadītājs u.c.) ir:

1. pilnībā jāatbalsta iekļaujošas izglītības principi un visos iespējamajos veidos tie jāpopularizē, izmantojot izglītības iestādes tīmekļa vietni, publikācijas, pasākumus, intervijas, sarunas ar vecākiem, u.c.;
2. jāsniedz atbalsts un atzinība pedagogiem, speciālistiem un citiem izglītības iestādes darbiniekiem, kuri īsteno un veicina iekļaujošu izglītību;
3. jānodrošina resursi, jo viens no visbūtiskākajiem šķēršļiem, kas liedz attīstīt iekļaujošu izglītību, ir tieši resursu trūkums (cilvēkresursi, materiālie resursi). Kad resursi ir nodrošināti, vadība ir atbildīga par to, lai šie resursi tiktu atbilstoši un efektīvi izmantoti;
4. jāpielāgo izglītības iestādes ierastā darba organizācija, jo noteikumi un kārtība, iekļaujot izglītojamos ar speciālām vajadzībām, iespējams, ir jāpārskata un jāpārstrādā – piemēram, mācību materiālu izmantošana, individuālo izglītības programmas apguves plānu izstrāde un īstenošana, pārbaudes darbu organizēšana un vērtēšana, IKT izmantošana mācību procesā;
5. nepārtraukti jāuzrauga sasniegtie uzlabojumi – ir jāparāda visām ieinteresētajām pusēm, ka izglītības iestādē ieviestajām pārmaiņām ir pozitīva ietekme uz izglītojamo mācību sasniegumiem un sociālo uzvedību;
6. jātiek galā ar starpgadījumiem, jo iekļaujošas izglītības īstenošana un ieviešana izglītības iestādē parasti nav mierīgs un vienots process. Ir neizbēgami, ka izglītības iestādē būs gan atklāta, gan slēpta pretestība pārmaiņām, kuras vadībai ir jāspēj pārvarēt;
7. jānodrošina mācību procesa vadība, radot tādu izglītības iestādes vidi, kurā nekas netraucē izglītības procesam, kurā darbojas skaidri mācīšanas un mācīšanās mērķi un kurā no pedagogiem tiek sagaidīts, ka viņi uzstādīs augstus mērķus attīstībai gan sev, gan izglītojamiem.

Katrai izglītības iestādei ir jābūt pieejamiem pašvaldības atbalsta pakalpojumiem, lai risinātu izglītojamo pamata veselības, sociālās un emocionālas vajadzības (piem., iespējai saņemt terapijas un medicīniskos pakalpojumus, pedagoģiski psiholoģisko izvērtēšanu u.c.).

Lai veiktos izglītības procesā, un izglītības iestāde varētu nodrošināt atbilstošu un laicīgu atbalstu izglītojamiem, tai efektīvi jākomunicē ar speciālās izglītības vidi (piemēram, jāmeklē inovatīvi veidi kā saņemt atbalstu no speciālām skolām – attīstības centriem u.c.).

Pedagogu un izglītojamo savstarpējā mijiedarbība

Savstarpējā mijiedarbība starp pedagogu un izglītojamo, kā arī starp vienaudžiem, ir būtiska, lai nodrošinātu jebkura bērna fizisko, sociālo, emocionālo un kognitīvo attīstību. Šī mijiedarbība ir īpaši svarīga nepārtrauktā izglītojamā mācīšanās veicināšanā, iedrošinot viņu apgūt zināšanas un pieredzi, paust savas jūtas un viedokli. Caur šo mijiedarbību, kur gan pedagogs, gan izglītojamais ir aktīvi un viens otru ietekmē, bērns attīsta pašapziņu, piederības sajūtu un pasaules izpratni. Aktuāls ir jautājums, kā izveidot attiecības starp pedagogiem un izglītojamiem, kas maksimāli sekmētu pozitīvo mijiedarbību.

Pedagoga pienākums ir nodrošināt izglītojamiem kā principiāli līdztiesīgiem, neskatoties uz vecuma, pieredzes un citām atšķirībām, iespējas iesaistīties mijiedarbībā un piedalīties zināšanu un izpratnes veidošanas procesos, atbalstīt viņu mācīšanos un attīstību, kā arī modelēt cieņpilnu un atbalstošu sadarbību starp visiem pieaugušajiem, kuri iesaistīti izglītojamo dzīvēs. Jāņem vērā, ka pedagoģiskā mijiedarbībā ietilpst arī vecāki (ģimene), ārpusskolas saskarsme un sociālā vide.

Ir ļoti svarīgi, lai izglītojamais saskarsmē ar pedagogiem justos emocionāli droši, lai viņa viedoklis tiktu uzklauts un ņemts vērā, lai viņš justu atbalstu grūtībās un nebaidītos kļūdīties, jo darbībai, kuru izsauc emocijas, piemīt organizējoša ietekme uz pedagoģisko procesu.

Pedagogiem ir aktīvi jāparāda, izmantojot valodu un ķermeņa valodu, ka viņiem patīk būt kopā ar izglītojamiem. Pedagogiem sava ieinteresētība un rūpes ir jāparāda darbībā (Speciālās izglītības procesa plānošana un īstenošana izglītojamiem ar uzvedības traucējumiem, 2013.). Ja pedagogs

izrāda interesi un cieņu par izglītojamo, atbalsta viņu, izglītojamais saprot, ka viņu pamana un uzklausa, interesējas par viņa domām un viedokli.

Ja pedagoga mijiedarbība ar izglītojamiem ir empātiska, ieinteresēta un cieņpilna, izglītojamie:

- iemācās uzticēties citiem, kas ir ļoti būtiska īpašība personības attīstībā;
- jūt, ka viņi ir vajadzīgi un novērtēti;
- jūtas ērti un uzdrošinās riskēt, kas ir svarīgi izglītības procesā;
- izveido veselīgu pašapziņu un pozitīvu pašcieņu, kas ir būtiska garīgās veselības nostiprināšanā;
- attīstās emocionāli un sociāli;
- attīsta valodas iemaņas.

Visi izglītojamie ir atšķirīgi attiecībā uz fizisko, emocionālo, intelektuālo, sociālo attīstību. Katram no viņiem var būt atšķirīgas izglītības vajadzības, tomēr pedagogam ir jānodrošina taisnīgas izglītības iespējas visiem. To palīdz nodrošināt izpratne par izglītojamā ģimenes situāciju, kultūru, izcelsmi, reliģisko piederību. Pedagogam ir jāsaprot, ka visi izglītojamie vienādi nereaģēs vienādās situācijās, viņi nejutīsies izsalkuši vai izslāpuši, noguruši vai aktīvi vienā un tajā pašā laikā. Tas nozīmē, ka pedagogam ir jāprot risināt izglītojamo individuālās vajadzības jebkurā laikā un to darīt smalkjūtīgi un ar izpratni.

Ja pedagoga un izglītojamā mijiedarbība pastāvīgi ir iejūtīga un pedagogs mācību procesā izmanto izglītojamā stiprās puses, lai attīstītu viņu emocionālās, sociālās, fiziskās un kognitīvās vajadzības, izglītojamie:

- ir ieinteresēti savos sasniegumos;
- mācās atbilstoši savam attīstības un izpratnes līmenim;
- mācību procesā jūtas droši;
- jūt savu saikni ar mācību vidi;

- izmanto apgūtās zināšanas un prasmes citos kontekstos, kas viņiem liekas svarīgi un interesanti.

Emocionālā intelekta attīstībai ir nozīmīga loma, lai sasniegtu panākumus gan izglītībā, gan turpmākajā dzīvē. Izglītojamiem ir jābūt pārliecinātiem, ka pedagogi viņus nenosodīs par izrādītajām emocijām un jūtām, viņiem ir jāsaprot, ka viņiem ir tiesības just to, ko viņi jūt. Tomēr, attīstot sociālo un emocionālo kompetenci, izglītojamies ir jāiedrošina un jā māca atrast pieņemamu savu jūtu, emociju, pieredzes un viedokļu paušanas veidu.

Izglītojamiem ir jā māca risināt savstarpējos konfliktus.

Šādi konflikti ir jā uzskata par neatņemamu izglītojamo attīstības daļu un tie ir iespēja iesaistīt viņus problēmu risināšanā. Konflikta risināšanas prasmēm izglītības iestādē ir jā pievērš īpaša uzmanība, jo nerisināti konflikti starp izglītojamiem var novest pie izglītojamo garīgās veselības problēmām, kas savukārt ietekmē bērna mācīšanos un līdzdarbošanos mācību procesā.

Pedagogam ir jā nodrošina pozitīva atgriezeniskā saikne, kad izglītojamie atrisina konfliktu, izmantojot iemācītās stratēģijas. Mācību procesā, izmantojot uzdevumus, kas palīdz pamanīt un pārrunāt gan savas, gan citu izglītojamo jūtas un emocijas, izglītojamie:

- nobriest (pieaug) personīgajā, sociālajā un emocionālajā līmenī;
- jūtas aizsargāti, jo nebaidās izteikt savas jūtas un emocijas;
- apgūst prasmes veiksmīgai sadarbībai ar citiem;
- apgūst dažādus viedokļus un attīsta cieņu pret atšķirīgu viedokli;
- saprot, ka konfliktus var risināt konstruktīvā veidā, neizmantojot vardarbību.

Mūsdienās pedagoģiskajā procesā pedagogs un izglītojamais ir sadarbības partneri, tādejādi no izglītojamā tiek prasīta līdzatbildība par savas darbības rezultātiem.

Secinājums:

Lai izglītības iestādē nodrošinātu labvēlīgu un cieņas pilnu mijiedarbību (sadarbību) starp pedagogiem un izglītojamiem, ir nepieciešams izstrādāt vienkāršus un visiem saprotamus un izpildāmus izglītības iestādes noteikumus. Noteikumu izstrādē obligāti ir jāiesaista izglītojamie.

Efektīvu paņēmienu izmantošana izglītības iestādēs Atbalsta pasākumi

Iekļaujoša mācību procesa mērķis ir panākt, lai visi izglītojamie aktīvi līdzdarbotos gan mācīšanās procesā, gan ārpusstundu aktivitātēs. Lai panāktu izglītojamo aktīvu līdzdarbību, ir jāatceras, ka visi izglītojamie, gan ar speciālām vajadzībām, gan bez tām, ir ļoti dažādi. Izglītojamo mācīšanos un uzvedību ietekmē iedzimtība, vide, kurā viņi dzīvo, personiskās īpašības, izglītības un psiholoģiskās vajadzības un daudzi citi faktori. Bieži, kad izglītojamā vajadzības netiek nodrošinātas, rodas mācību un uzvedības problēmas. Lai risinātu šīs problēmas, pedagogam ir jāizmanto dažādas metodes, pieejas un paņēmieni šo problēmu risināšanai.

Atbalsta pasākumu izmantošana ir viena no pieejām, kas var palīdzēt pārvarēt mācību un uzvedības problēmas (Bee, 2003).

Atbalsta pasākumi ietver dažāda veida darbības un metodes, kas palīdz skolēniem ar speciālām vajadzībām pārvarēt veselības problēmu vai attīstības traucējumu radītos ierobežojumus mācību procesā. Atkarībā no izglītojamā speciālajām vajadzībām visus atbalsta pasākumus var iedalīt divās grupās – **pielāojumos un modifikācijās** (accommodations and modifications).

Mācību pielāojumi ir izmaiņas, kuras palīdz izglītojamam mācīties, vai tās ir izmaiņas veidā, kā izglītojamais tiek vērtēts. Savukārt **mācību modifikācijas** ir izmaiņas sagaidāmajos mācību rezultātos, kas jāsasniedz izglītojamam.

Mācību pielāojumi palīdz izglītojamam pārvarēt tos ierobežojumus, kurus rada viņa speciālās vajadzības. Piem., neredzīgs izglītojamais var izmantot mācību līdzekļus Braila rakstā vai datorprogrammu “no-teksta-uzrunu”, lai apgūtu mācību saturu. Lai izglītojamais ar speciālām vajadzībām

varētu apgūt vispārizglītojošo programmu, viss, kas nepieciešams, ir pielāgojumi. Tos var nodrošināt attiecībā uz:

- mācību metodēm un materiāliem;
- ikdienas uzdevumiem un pārbaudes darbiem;
- mācību vidi;
- laika sadalījumu;
- IKT izmantošanu.

Mācīšanās mērķiem nav jāmainās, izmantojot mācību pielāgojumus. Izglītojamiem ar speciālām vajadzībām ir jākārtoti tie paši pārbaudes darbi, jāapgūst tie paši mācību priekšmeti un izglītības standarti.

Mācību pielāgojumi ir jāapraksta individuālajā izglītības programmas apguves plānā (Metodiskie ieteikumi individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšanai un īstenošanai, 2015).

Mācību modifikācijas parasti ir nepieciešamas izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem vai smagiem un vairākiem smagiem attīstības traucējumiem.

Modifikācijas var ietvert:

- izglītības programmas daļēju apguvi;
- akadēmiskās prasības neatbilstošas vecumposmam;
- atšķirīgus (alternatīvus) mācību mērķus;
- atšķirīgu vērtēšanu.

Secinājums:

Lai izlemtu, kādi pielāgojumi vai modifikācijas ir nepieciešamas izglītojamam mācību procesā, vispirms ir jāsaprot, ar kādām mācību problēmām izglītojamais saskaras. Iespējams, ka skolotājam ir jāmaina veids, kā viņš māca, vai problēma ir izmantotajos mācību materiālos, vai varbūt ir neatbilstoša mācību vide. Tāpat varētu būt nepieciešams mācību procesā ļaut izglītojamam izmantot IKT.

Mācību metodes un materiāli

Daudziem izglītojamiem ar speciālām vajadzībām ir grūtības klasē, jo viņi nespēj sekot līdz skolotāja stāstījumam un izmantot mācību grāmatas, kā arī citus mācību līdzekļus.

Pielāgojumi var palīdzēt izglītojamam pārvarēt grūtības.

Pielāgojumi lasīšanai

Spēja tekoši lasīt ir viena no vissvarīgākajām spējām sekmīgā mācīšanās procesā. Daudziem izglītojamiem ar speciālām vajadzībām šī spēja nav pietiekoša vecumposma līmenim. Dažas mācību grāmatas un darba burtnīcas šiem izglītojamiem var sagādāt papildu izaicinājumu, jo ir neskaidras un slikti organizētas.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamam ir grūtības atrast tekstā galveno domu vai saprast, kas no teksta ir jāatceras	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pasvītrojiet galvenās domas tekstā un lieciet izglītojamam tās izlasīt pirmās. ✓ Sagatavojiet izglītojamam plānu, kas jāievēro patstāvīgās lasīšanas uzdevumos. ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot grāmatas, kas sarakstītas vieglākā valodā. Tas ļaus izglītojamam pievērst vairāk uzmanības galvenajām domām.
Izglītojamais var saprast informāciju, kad to noklausās, bet nevar izlasīt materiālu, kas nepieciešams klases	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ja iespējams, nodrošiniet audio variantu lasāmajam materiālam. ✓ Izmantojiet video ierakstus vai filmas, lai

darba veikšanai.	<p>prezentētu informāciju.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Izmantojiet IKT, lai pārvērstu tekstu runā. ✓ Nodrošiniet mācību draugu, kas var lasīt priekšā no grāmatas vai cita mācību materiāla.
Izglītojamam ar redzes traucējumiem būs nepieciešami speciāli sagatavoti materiāli vai aprīkojums, lai iegūtu informāciju	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nodrošiniet audio grāmatas vai tekstu liela formāta burtiem. ✓ Nodrošiniet grāmatas un citus mācību materiālus Braila rakstā. ✓ Nodrošiniet speciālu aprīkojumu – optisko palielinātāju.

Pielāgojumi stāstījumam un diskusijām

Dažiem izglītojamiem ar speciālām vajadzībām ir grūti noturēt uzmanību, sekot domai un saprast informāciju, kas izteikta mutiski. Iespējams, ka šādiem izglītojamiem ir nepieciešami pielāgojumi attiecībā uz stāstījumu un diskusijām.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamam ir grūtības saprast, kas viņam būtu jāiemācās no stāstījuma vai diskusijas.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izmantojiet vizuālus līdzekļus, piemēram, tāfeli, attēlus, grafikus. ✓ Nodrošiniet satura kopsavilkumu stundas sākumā. Iepazīstiniet ar jaunajiem jēdzieniem, kurus izmantosiet. ✓ Izdaliet izglītojamiem lekcijas svarīgākās informācijas apkopojumu un jautājumus, uz kuriem jāatbild.
Izglītojamam ir grūtības sekot līdzi idejām, kuras tiek	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Iesaistiet izglītojamos, uzdodot jautājumus vai pārtraucot stāstījumu ar

<p>prezentētas stāstījumā vai diskusijā</p>	<p>nelielām grupu aktivitātēm vai diskusijām.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Identificējiet informācijas galvenās daļas. ✓ Uzrakstiet galvenās idejas uz tāfeles. Izmantojiet krāsainu pierakstu.
<p>Izglītojamiem ir grūtības pierakstīt un atcerēties galveno domu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izdaliet izglītojamiem stāstījuma kopijas. ✓ Ļaujiet izmantot diktofonu vai tālruni, lai ierakstītu lekciju vai diskusiju. ✓ Atkārtojiet, pārfrāzējiet un apkopojiet visus galvenos stāstījuma punktus. Tas ir īpaši svarīgi stāstījuma vai diskusijas beigās. ✓ Nodrošiniet palīdzību pierakstu veikšanai, piemēram, izdaliet prezentācijas materiālus, tēzes, diagrammas
<p>Izglītojamiem, kuriem ir dzirdes traucējumi būs nepieciešams atbalsts</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nodrošiniet zīmju valodas tulku vai personu, kas veic pierakstus. ✓ Izmantojiet attēlus, uzrakstiet jēdzienus, attēlojiet informāciju tabulās vai diagrammās. Atkārtojiet informāciju tik reizes, cik tas ir nepieciešams

Pielāgojumi matemātikā

Izglītojamiem ar speciālām vajadzībām var būt grūtības apgūt matemātiskos jēdzienus un procesus. Dažiem izglītojamiem var būt ļoti vājas skaitļošanas prasmes un viņi joprojām izmanto ļoti bērnišķīgas iemaņas, piemēram, skaitīšanu uz pirkstiem. Bet citiem var būt lielas grūtības atcerēties matemātiskās pamatprasmes.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamam ir grūtības saprast matemātiskos jēdzienus un risināt problēmas.	<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="719 819 1465 958">✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot konkrētus materiālus un priekšmetus, apgūstot matemātiskos jēdzienus. <li data-bbox="719 1014 1465 1153">✓ Izmantojiet krāsu kodus vai pasvītrojiet (izceliet) atslēgas vārdus teksta uzdevumos. <li data-bbox="719 1209 1465 1301">✓ Ļaujiet izglītojamiem izmantot grafiku, lai plānotu uzdevuma risināšanas gaitu. <li data-bbox="719 1357 1465 1496">✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot kalkulatoru vai atgādni ar būtiskākajiem vienādojumiem vai faktiem.

Ikdienas uzdevumi un pārbaudes darbi

Bieži izglītojamiem ar speciālām vajadzībām ir nepieciešami pielāgojumi specifiskiem klases darbiem un pārbaudes darbiem. Parasti tie ir viena veida pielāgojumi gan ikdienas uzdevumiem, gan pārbaudes darbiem. Ja izglītojamais izmanto datoru ikdienā rakstu darbu veikšanai, tad arī pārbaudes darbā ir jāizmanto dators.

Pielāgojumi rakstīšanas uzdevumiem

Problēmas, kas ir saistītas ar rakstu darbiem un pārbaudes darbiem, var būt saistītas ar problēmām ar rokrakstu. Tās var būt saistītas arī ar ekspresīvās valodas nepietiekamu attīstību – nespēju izvēlēties atbilstošus vārdus, veidot teikumus, organizēt domas, izmantot pareizas gramatiskās formas un pareizi rakstīt vārdus.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojama ir problēmas ar sīko roku muskulatūru un rokrakstu.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ļaujiet izglītojamam rakstīt tieši darba burtnīcā. ✓ Ļaujiet izmantot datoru. ✓ Ļaujiet izglītojamam diktēt uzdevumu skolotāja palīgam vai klasesbiedram, kurš pierakstīs atbildi. ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot pielāgotus rakstāmrīkus vai burtnīcas (papīru) ar lielākām rūtīm vai platākām līnijām. Ļaujiet rakstīt ar zīmuli.
Izglītojamam ir grūtības izteikt savas domas	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ļaujiet meklēt vārdus meklētājā (vārdu nīcā). Ļaujiet izmantot datorprogrammas, kas paredz, kādus

	<p>vārdus izglītojamaais var izmantot.</p> <p>✓ Vērtējiet saturu, kur nav speciāli noteikts vērtēt pareizrakstību. Dodiet iespēju izlabot pareizrakstības un gramatikas kļūdas.</p>
--	---

Pielāgojumi sekošanai norādījumiem

Skolotāji parasti dod norādījumus uzdevuma veikšanai mutiski, rakstiski vai parādot, kas izglītojamiem ir jādara. Izglītojamiem ar speciālām vajadzībām var būt grūtības sekot norādījumiem, jo viņi nespēj noturēt uzmanību vai viņiem ir problēmas atcerēties. Tāpat viņiem var būt grūti saprast, ko norādījumi liek viņiem darīt.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamaais nevar atcerēties, kas viņam jādara.	<p>✓ Lieciet izglītojamam atkārtot norādījumus saviem vārdiem vai parādīt, kas viņiem jādara.</p> <p>✓ Māciet izglītojamam, kā izmantot pierakstu burtnīcu vai dienasgrāmatu, lai atcerētos uzdoto un plānotos pārbaudes darbus</p>
Izglītojamajam ir grūtības saprast norādījumus.	<p>✓ Norādījumus sniedziet soli pa solim. Katru soli uzrakstiet vai apzīmējiet ar attēlu.</p> <p>✓ Nodrošiniet izpildīta uzdevuma paraugus, lai varētu uzskatāmi parādīt izglītojamam, ko vēlaties no viņa sagaidīt.</p>

- ✓ Kombinējiet mutiskus un vizuālus norādījumus.

Pielāgojumi uzdotā pabeigšanai

Reizēm, izglītojamiem ar speciālām vajadzībām ir problēmas pabeigt uzdoto. Tas var būt tāpēc, ka viņu darba temps ir ļoti lēns un viņiem pietrūkst laika. Daži izglītojamie aizmirst mācību piederumus un materiālus, kas ir nepieciešami uzdevumu veikšanai.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamam ir grūtības izsekot uzdotajam	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sadaliet garus (apjomīgus) uzdevumus mazākās daļās. Katrai daļai nosakiet atsevišķu izpildes laiku. ✓ Sekojiet līdzi, lai uzdotais tiek ierakstīts pareizajā vietā dienasgrāmatā
Izglītojamais strādā lēnāk nekā visa pārējā klase	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Samaziniet kopējo darba apjomu. Pārliecinieties, ka esat izvēlējušies tādus uzdevumus, kas ir nepieciešami, lai sasniegtu visus mācību mērķus. ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot mācību resursus un materiālus ārpus stundām. ✓ Samaziniet vērtējumu par nokavētu vai daļēju uzdotā izpildi līdz brīdim, kamēr izglītojamais iesniedz pabeigtu uzdoto darbu.

Pielāgojumi darba organizācijai

Izglītojamiem, kuriem ir problēmas pievērst uzmanību vienlaicīgi vairāk kā vienai lietai, bieži ir grūtības pildīt sarežģītus uzdevumus. Izglītojamie, kuri viegli zaudē koncentrēšanos, var aizmirst norādījumus vai viņi viegli sajauc lietas. Materiāli, kuros ir ļoti daudz detaļu, šiem izglītojamiem ir ļoti mulsinoši.

Daudziem izglītojamiem ir problēmas orientēties stundās izmantotajos mācību materiālos. Viņi nesaprot, kā apkopot un saglabāt materiālus, lai tos viegli var atrast un izmantot. Viņu soli bieži ir nokrauti ar dažādām nevajadzīgām lietām, kurām stundā nav pielietojuma.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Sarežģīti norādījumi un mācību materiāli mulsina izglītojamo.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izmantojiet dažādas krāsas, lai palīdzētu izglītojamam noteikt dažādus darba veidus vai mācību materiālus. ✓ Pārbaudes darbus un darba lapas sagatavojiet pieejamā un pārredzamā formā. Izkārtojiet uzdevumus tā, lai viegli var saprast, ar ko jāsāk un kā jāturpina.
Izglītojamiem ir grūtības turēt savas lietas un mācību materiālus kārtībā.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Māciet izglītojamam sakārtot mācību materiālus mapēs. Izmantojiet dalītājus vai grāmatzīmes, lai mācību materiālus var viegli organizēt pēc mācību priekšmeta vai temata. ✓ Izdaliet izglītojamiem pārbaudes lapas par katrai mācību stundai nepieciešamajiem mācību līdzekļiem un materiāliem.

Pielāgojumi pārbaudes darbu kārtošanai

Kā jau minēts izglītojamiem ar speciālām vajadzībām pārbaudes darbos ir jānodrošina tādi paši pielāgojumi, kādi viņam ir bijuši ikdienas mācību darbā.

Ir piecas galvenās pielāgojumu kategorijas, kuras var izmantot pārbaudes darbos, ievērojot nosacījumu, ka tie nemaina pārbaudes darba jēgu (piemēram, nevar lasīt priekšā tekstu, ja tiek vērtēta lasītprasme). Minētās kategorijas ir:

- 1) pārbaudes darba forma,
- 2) atbildes sniegšana,
- 3) laika sadalījums,
- 4) vietas iekārtojums,
- 5) IKT izmantošana.

1. Pārbaudes darba forma

Lielākā daļa pārbaudes darbu ir jāpilda papīra formātā, izmantojot pildspalvu. Jautājumi un uzdevumi ir pasniegti rakstiskā vai grafiskā formā. Lasīšanas uzdevumu un satura sarežģītības pakāpe atspoguļo to, kas ir ticis mācīts. Cita veida pārbaudes darbi ietver izglītojamo novērošanu, viņiem veicot noteiktu darbu, lai vērtētu apgūto prasmi.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamais nelasa pietiekoši labi, vai viņam ir nepieciešams cita veida pārbaudes darbs.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nolasiet pārbaudes darba uzdevumus skaļi priekšā (ja tie nav uzdevumi lasītprasmes pārbaudei). ✓ Izmantojiet datorprogrammu “no teksta uz runu”, lai izglītojamie var noklausīties uzdevumu instrukcijas.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ļaujiet izglītojamam lasīt skaļi (pusbalsī), pildot uzdevumus. ✓ Nodrošiniet pārbaudes darbus Braila rakstā vai palielināta izmēra drukā. ✓ Ja nepieciešams, ļaujiet izmantot teksta palielināmās ierīces
Izglītojamajam ir nepieciešams atbalsts, lai koncentrētu uzmanību.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot baltu lapu, lineālu vai citu palīgmateriālu, kas pastiprina vizuālās uzmanības noturēšanu uz pārbaudes darba materiāliem. ✓ Izmantojiet krāsainus filtrus, kurus var uzklāt pārbaudes darba lapai, lai pastiprinātu vizuālo uztveri. ✓ Nodrošiniet izglītojamo ar austiņām, kurās dzirdama “baltā skaņa”, lai samazinātu audiālos traucēkļus.
Izglītojamam ir nepieciešams atbalsts norādījumu izprašanai.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pārbaudes darbā izmantojiet simbolus, kuri palīdz sekot norādījumiem, uzdevumu un atbilžu lapās. ✓ Ja nepieciešams, mutisko norādījumu saprašanai nodrošiniet zīmju valodas tulku. ✓ Izlasiet uzdevumu norādījumus skaļi. ✓ Ja nepieciešams, atkārtoti izlasiet uzdevumu nosacījumus. ✓ Pasvītrojiet vai izceliet svarīgākos vārdus uzdevumu nosacījumos

Izglītojamais nesaprot, ko darīt	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mutiski uzmundriniet (piem., turpini strādāt, atbildi uz visiem jautājumiem), nedodot mājienu uz atbildes pareizību vai nepareizību. ✓ Gatavojoties pārbaudes darbam, pārlicinieties, vai izglītojamais saprot, kas no viņa tiek sagaidīts.
Izglītojamam ir grūtības pāriet no viena veida uzdevuma uz citu.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sāciet ar vieglāko jautājumu vai uzdevumu. ✓ Līdzīgus jautājumus grupējiet kopā, bet ne vairāk par četriem pieciem jautājumiem.
Izglītojamam nepieciešama palīdzība, lai atcerētos informāciju	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sagatavojiet vārdu sarakstus, kurus var izmantot uzdevumos, kuros jāieraksta trūkstošais vārds, kurus var izmantot, rakstot domrakstus. ✓ Ļaujiet izmantot atgādnis un pierakstus, ja pārbaudes darba uzdevumi neprasa atcerēšanos. ✓ Pildot vairāku izvēļu uzdevumus, kuros ir četras vai vairākas izvēles, samaziniet izvēļu skaitu līdz trīs. ✓ Ietveriet pārbaudes darbā mazāk uzdevumu, bet tādus, kas parāda apgūtās zināšanas.

2. Atbildes sniegšana

Izglītojamie pārbaudes darbos zināšanas parāda dažādos veidos: sniedz rakstiskas atbildes, izvēlas pareizo atbildi no dotajām, risina problēmu vai skaidro risinājumu. Pārbaudes darbu atbilžu lapās izglītojamiem var prasīt apvilkt pareizo atbildi.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamiem ir fiziskas grūtības pildīt pārbaudes darbu, rakstot ar roku.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dodiet iespēju izglītojamam izmantot atbilžu lapā vairāk vietas atbildei vai risinājumam. ✓ Ļaujiet izglītojamam atbildēt mutiski, nodiktēt atbildi asistentam, kas to pieraksta, vai ļaujiet atbildi ierakstīt diktofonā. ✓ Ļaujiet izglītojamam atbildes parādīt zīmju valodā.
Izglītojamiem ir grūtības rakstiski pildīt pārbaudes darbu	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ļaujiet izglītojamam pildīt uzdevumus datorā. Atcerieties, ja tiek pārbaudīta pareizrakstība, teksta redaktora funkcijai datorā ir jābūt izslēgtai. ✓ Ļaujiet atbildes ierakstīt tieši pārbaudes darba lapās, nevis atbilžu lapās. ✓ Ja ir iespējams, izmantojiet datorprogrammu “no runas uz tekstu”, kas pieraksta, izglītojamā teikto. ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot atgādnis, lai plānotu atbildes uz atvērtajiem jautājumiem.
Izglītojamiem ir grūtības noturēt uzmanību pārbaudes darba laikā un izturēt stresu.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uzmaniet izglītojamo pārbaudes darba laikā, pārliedzinoties, ka atbildes tiek pierakstītas pareizajā vietā. ✓ Vērtējiet arī daļēji pareizi izpildītus uzdevumus.

3. Laika sadalījums

Daudziem izglītojamiem ir nepieciešams papildu laiks uzdevumu izpildei pārbaudes darbu laikā. Izglītojamiem, kuri izmanto atbalsta tehnoloģijas vai kuri strādā ļoti lēni, būs nepieciešams citāds laika plānojums pārbaudes darbam, nekā pārējiem izglītojamiem.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamie strādā ļoti lēni, vai viņi nespēj koncentrēties ilgu laika periodu.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Iepilnāojiet papildu laiku, lai izglītojamie var pabeigt pārbaudes darbu. ✓ Sadaliet pārbaudes darbu mazākās daļās un ļaujiet tās pildīt ilgākā laika posmā (piem., dažādās dienās). ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot īsus pārtraukumus pārbaudes darba pildīšanas laikā. ✓ Ļaujiet izglītojamam pildīt pārbaudes darbu noteiktā dienas laikā. Dažiem izglītojamiem ir noteiktos dienas laikos jādzēr zāles, kas var ietekmēt pārbaudes darba rezultātus. ✓ Sagatavojiet pārbaudes darbu ar mazāku skaitu uzdevumu vai jautājumu, bet pārlicinieties, lai tiktu ietverts nepieciešamais saturs un prasmes.

4. Vietas iekārtojums

Dažiem izglītojamiem ir nepieciešams speciāls vietas iekārtojums, lai pildītu pārbaudes darbu. Izglītojamie, kuriem viegli var novērst uzmanību, labāk pilda pārbaudes darbu atsevišķi, vai, ja tādu izglītojamo ir vairāki, tad to var darīt mazā grupā. Savukārt citiem izglītojamiem ir nepieciešams specifisks vietas iekārtojums viņu sensoro vai fizisko traucējumu dēļ.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamie nevar pildīt pārbaudes darbu lielā grupā, jo viegli novērš uzmanību no darāmā darba vai ir tādas speciālās vajadzības, kurām ir nepieciešama pielāgota darba vieta.	<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="715 696 1422 835">✓ Nodrošiniet, ka pārbaudes darbs notiek atsevišķā telpā individuāli vai mazā grupā. <li data-bbox="715 891 1422 985">✓ Nodrošiniet, ka, pildot pārbaudes darbu, izglītojamais jūtas ērti. <li data-bbox="715 1041 1422 1229">✓ Pārliecinieties, ka visas atbalsta tehnoloģijas ir darba kārtībā un izglītojamais to var bez problēmām izmantot.

5. IKT izmantošana

Izglītojamiem, kuri ikdienā mācību darbā izmanto IKT (atbalsta tehnoloģijas) ir jānodrošina to izmantošana pārbaudes darbu laikā. Ir ļoti svarīgi izvērtēt un saprast vai IKT izmantošana pārbaudes darbā izmainīs to, kas tiek vērtēts. Piemēram, pārbaudes darbā nevar izmantot datorprogrammu “no teksta uz runu”, ja tiek pārbaudīta lasītprasme vai, kā iepriekš minēts, pārbaudot pareizrakstību, teksta redaktora funkcijai ir jābūt izslēgtai. Atbalsta tehnoloģijas, kuras izmanto ikdienas mācību darbā, parasti tiek atļautas izmantot arī pārbaudes darbos. Ir svarīgi pārliecināties, ka pārbaudes darba rezultāti atspoguļo izglītojamā patstāvīgo darbu.

Mācību vide

Bieži izglītības iestādēs ir nepieciešams veikt izmaiņas arī mācību vidē. Šīs izmaiņas var attiekties uz fiziskās vides pielāgošanu, tās var attiekties uz izglītojamo grupēšanu, lai izglītojamie ar speciālām vajadzībām mācību darbā un ārpusklases aktivitātēs līdzdarbotos ar izglītojamiem, kuriem nav speciālās vajadzības.

Fiziskās vides pielāgojumi

Pieejama vide, kurā nav fizisku šķēršļu, ir nepieciešama, lai izglītojamie ar speciālām vajadzībām var pārvietoties gan skolā kopumā, gan klasē. Ir būtiski, lai skolā ir grīdas, kas neslīd, lai kāpņu pirmais un pēdējais pakāpiens ir speciāli apzīmēti, lai elektrības slēdži ir novietoti visiem izglītojamiem pieejamā augstumā, lai skolas tualetes būtu aprīkotas tā, lai izglītojamiem ar fiziskās attīstības traucējumiem tās būtu ērti lietot. Uzmanība ir jāpievērš gan apgaismojumam klasē, gan trokšņa līmenim. Pārāk spilgts vai nepietiekošs apgaismojums var traucēt mācību darbam stundās, tāpat kā ielas troksnis var novērst uzmanību no mācību darba. Lai veiktu fiziskās vides pielāgojumus, ir jāpazīst izglītojamo individuālās vajadzībās un jāveic attiecīgie pielāgojumi.

Pielāgojumi uzvedības vadībai

Pielāgojumi izglītības vidē var būt nepieciešami, lai izglītojamiem palīdzētu veidot paškontroli un pašdisciplīnu, lai palīdzētu kontrolēt savu uzvedību. Dažreiz apgūt uzvedības normas un noteikumus un sekot tiem ir tikpat grūti, cik risināt sarežģītas dabas zinību un matemātikas problēmas. Dažiem izglītojamiem ar speciālām vajadzībām noteikti būs nepieciešams īpašs atbalsts uzvedības korekcijas jomā.

Mācību problēma	Pielāgojumi
Izglītojamais nespēj kontrolēt savu uzvedību.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Iekārtojiet izglītojamam atsevišķu vietu, kur viņš var pildīt patstāvīgo darbu. ✓ Uzdevumiem jābūt īsiem, kuru izpildei nav nepieciešams ilgs laiks. ✓ Ļaujiet izglītojamam izmantot taimeru, lai viņš var sekot, cik ilgs laiks atlicis uzdevuma izpildei.
Izglītojamam ir nepieciešama noteikta struktūra, kas palīdzētu viņam kontrolēt savu uzvedību.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pastipriniet pozitīvo uzvedību, ja izglītojamais ievēro klases noteikumus. ✓ Sagatavojiet sarakstu kādas būs sekas, ja tiks pārkāpti klases noteikumi. Pārliecinieties, ka izglītojamie zina un saprot gan noteikumus, gan iespējamās sekas. ✓ Organizējiet aktivitātes starpbrīžos. ✓ Izmantojiet atgādnes un sekojiet rutīnai, kad sākat stundu, kad dodaties pusdienās, dodaties uz citu skolas telpu vai dodaties ekskursijā ārpus skolas. ✓ Nodrošiniet, ka blakussēdētājs spēj sadarboties ar šo izglītojamo.
Izglītojamais nespēj kontrolēt savu uzvedību, ja viņam netiek pievērsta uzmanība.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izvēlieties šim izglītojamam "šefu" no klasesbiedriem, kurš var palīdzēt brīžos, kad esat aizņemts ar citiem izglītojamiem. Pārliecinieties, ka izglītojamie spēj strādāt kopā. ✓ Nodrošiniet, ka šādiem izglītojamiem ir iespēja daļu mācību procesa strādāt individuāli vai mazās grupās.

Laika sadalījums

Daudziem izglītojamiem ar speciālām vajadzībām informācijas apstrādes temps ir lēnāks un tas nozīmē, ka viņiem ir nepieciešams papildu laiks uzdevumu veikšanai. Šie izglītojamie sasniedz labākus rezultātus, ja viņiem nav jāstrādā ļoti noteiktos laika rāmjos.

Minētie pielāgojumi var būt samazināts uzdevumu apjoms, ja darbā ir vairāki līdzīgi uzdevumi, izglītojamam var likt pildīt katru otro uzdevumu vai noteiktu skaitu uzdevuma piemēru.

Pielāgojums var būt arī darba izpildes laika pagarinājums, kura ilgums ir atkarīgs no izglītojamā speciālajām vajadzībām. Laika pagarinājums var būt gan neliels, piemēram, 30%, gan arī dubults.

Pielāgojumi var attiekties gan uz ikdienas mācību darbu, gan uz pārbaudes darbiem.

Mācību modifikācijas (izmaiņas)

Ja vispārējās izglītības klasē ir iekļauti izglītojamie ar garīgās attīstības traucējumiem, tad ir jāsaprot, ka šie bērni mācību ziņā nespēs apgūt to izglītības līmeni, kuru apgūst viņu klasesbiedri. Šiem izglītojamiem mācību saturs ir jāpielāgo viņu attīstības līmenim. Izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem mācību sasniegumus vērtē pēc viņu attīstības līmeņa un spējām, nevis pēc izglītības standartu prasību apguves.

Jāatceras, ka izglītojamam ar garīgās attīstības traucējumiem vispārizglītojošā klasē ir jā mācās tā pati tēma, ko mācās pārējā klase, tikai atbilstoši savam attīstības līmenim. Tas nozīmē, ka **mācību saturs ir jāpārveido (jāmodificē), jo izglītojamā sasniedzamais rezultāts būs atšķirīgs no pārējās klases sagaidāmajiem rezultātiem.**

Strādājot ar izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem, jāievēro:

- mācību līdzekļiem ir jābūt atbilstošiem izglītojamo vecumam;
- darba vietai jābūt kopā ar visu pārējo klasi;
- modifikācijām jābūt tieši saistītām ar mācību saturu, lai izglītojamais varētu parādīt savas zināšanas, prasmes, attieksmi (ja skolotājs dod norādes “izkrāsot laukumus” – tie nav atbilstošie uzdevumi);
- modifikācijām ir jāpalīdz izglītojamam jēgpilni un produktīvi līdzdarboties mācību procesā.

Šajā nodaļā aprakstītie atbalsta pasākumi nav vienīgie, kurus var izmantot mācību procesā un pārbaudes darbos. Katram izglītojamam ir jāizvēlas tie pielāgojumi vai modifikācijas, kas palīdz un kuru rezultātā ir vērojama sasniegumu dinamika.

Ieteiktie atbalsta pasākumi attiecas uz jebkuriem izglītojamo traucējumu veidiem.

Atbalstāma ir pasākumu daudzveidība, tai skaitā, individualizētas nodarbības.

Ir jāatceras, ka atbalsta pasākumi ir arī tie, kas tiek nodrošināti ārpus tiešā mācību procesa stundās/nodarbībās – individuālās vai grupu nodarbības pie logopēda, Montesori pedagoga, psihologa vai speciālā pedagoga, fizioterapijas nodarbības, ārstnieciskā vingrošana, u.c.

Sadarbība ar vecākiem

Viens no svarīgākajiem nosacījumiem, lai veidotu iekļaujošu mācību vidi, ir nodrošināt efektīvu sadarbību ar izglītojamo ģimenēm.

Vecākiem ir svarīga, ja ne izšķiroša, loma izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām izglītošanā un atbalstā.

Viņi, pirmkārt un galvenokārt, ir vecāki, ar šīs lomas visām tiesībām un atbildību, bet viņi ir arī informācijas avots, partneri bērnu individuālo izglītības programmas apguves plānu izstrādē un īstenošanā (Metodiskie ieteikumi individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšanai un īstenošanai, 2015), izglītības “patērētāji” un savu bērnu interešu aizstāvji.

Izglītojamā vecāki, visdrīzāk būs vienīgie, kas būs iesaistīti bērna izglītībā visu viņa izglītošanās laiku, sākot no pirmsskolas izglītības līdz pat augstākajai izglītībai. Šī iemesla dēļ viņiem ir interese par sava bērna mācīšanos un par tiem lēmumiem, kurus izglītības iestāde pieņem par viņu bērnu. Vecāki ir tie, kuri labāk par citiem zina sava bērna attīstību un tos faktorus, kas varētu būt pamatā speciālajām vajadzībām.

Vecāki var palīdzēt labāk izprast bērna uzvedības un mācīšanās iemaņu dažādus aspektus.

Vienotas prasības izglītojamā uzvedībai un mācību darbam ir iespējams nodrošināt tikai sadarbībā ar vecākiem. Tomēr ir jāsaprot, ka ir arī tādi vecāki, kuri neizprot un neatzīst izglītības nozīmi, un pretojas tām prasībām, kuras izvirza izglītības iestāde.

Pedagogiem un izglītības iestādes vadībai ir jāsaprot, ka bērni ar speciālām vajadzībām var būt gan prieka, gan milzīga stresa avots. Vecāki var gan pieņemt savus bērnus, gan arī atstumt tos vai arī kļūt pārāk aizsargājoši, jo dažādos dzīves brīžos viņi var izjust šoku, noliegumu, neticību, dusmas, vainu

un depresiju. Šīs jūtas, iespējams, parādās visā bērna dzīves laikā, īpaši nozīmīgos brīžos, piemēram, dzimšanas dienās un pārejas periodos, kas saistīti ar izglītību (Mitčels, 2014).

Bērnu ar speciālām vajadzībām vecāki, iespējams, ir nobažījušies par lietām, kas parasti neuztrauc citus vecākus.

Viņi vairāk uztraucas par sava bērna drošību rotaļu laukumā, par to, vai citi bērni būs jauki vai nežēlīgi, un vai citu bērnu vecāki sūdzēsies par viņu bērnu.

Bērna ar speciālām vajadzībām esamība bieži ietekmē pašu ģimeni. Draugi un ģimenes locekļi var sākt izvairīties no viņiem vai arī sāk norādīt, ka uzvedības problēmas ir sliktas audzināšanas rezultāts. Vecāki var arī kaunēties un justies vainīgi par to, ka viņiem ir piedzimis bērns ar funkcionāliem traucējumiem. Finansiālais slogs, kas saistās ar bērna vajadzībām, ietekmē arī ģimenes budžetu.

Vecāku iesaisti sava bērna izglītībā var definēt kā regulāru dalību abpusējā un jēgpilnā komunikācijā ar izglītības iestādi par viņa mācīšanos un citām izglītības iestādes aktivitātēm.

Regulāri kontakti ar vecākiem palīdz izveidot attiecības, kurās pat vismazākais bērna panākums tiks atzīmēts un iespējamās grūtības būs vieglāk paredzamas un ātrāk atrisināmas. Vecāki spēs aktīvāk iesaistīties, ja viņi tiks īpaši iedrošināti to darīt, ja viņiem būs skaidrs, kādu ieguldījumu viņi var dot, un viņiem būs saprotams, kā to darīt. Tikšanās ar vecākiem būs efektīvākas, ja tās būs labi strukturētas un tām tiks veltīts pietiekošs laiks, kurā pārrunāt bērna sasniegumus un problēmas, kā arī iepazīt pašus vecākus, lai labāk saprastu, kādu atbalstu viņi var sniegt bērnam, bet iespējams, lai saprastu, kāds atbalsts ir nepieciešams pašiem vecākiem.

Ir jāsaprot, ka jebkurā sadarbībā, veidojas konfliktsituācijas, bet tās ir nepieciešams risināt pozitīvā un neapdraudošā veidā.

Vecāku reakcija uz dažādām situācijām ir saistīta ar diezgan pārspīlētām emocijām par savu bērnu. Katra kritika tiek uztverta kā drauds un vēršanās pret viņiem. Pedagogiem ir jābūt profesionāliem, kuriem šī situācija ir jāizprot un adekvāti jāvada .

Īpaši gadījumi ir tad, ja bērnu vecākiem ir funkcionālie traucējumi. Komunikācija ar šādiem vecākiem ir īpaši nozīmīga, jo ļauj viņiem aktīvi iesaistīties bērna izglītības procesā.

Lai nodrošinātu veiksmīgu sadarbību ar vecākiem, pedagogam ir būtiskas trīs īpašības:

1. cieņa pret bērna vecākiem un ģimeni;
2. spēja atturēties no klajas vecāku, ģimenes un bērna kritizēšanas;
3. empātija.

Pedagogiem ir jāpieņem un jātic, ka:

- visi vecāki vēlas visu to labāko saviem bērniem;
- vecāki spēj un vēlas palīdzēt saviem bērniem mācīties;
- vecāki/ģimene un izglītības iestāde ir līdzvērtīgi sadarbības partneri;
- izglītības iestādes darbinieki (pedagogi, speciālisti un vadība) ir atbildīgi par sadarbības veidošanu un attīstību starp izglītības iestādi un vecākiem/ģimeni.

Bērna ģimenei/vecākiem ir milzīga nozīme bērna attīstībā un izglītībā. Vecāki/ģimene ir tie, kas nostiprina un paplašina izglītības iestādē apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes, savukārt pedagogi mācību procesā izmanto bērna intereses, prasmes un zināšanas, kas apgūtas mājās. Tādā

veidā sadarbībā atspoguļojas savstarpējā cieņa starp vecākiem un pedagogiem.

Lai attīstītu cieņpilnu un jēgpilnu izglītības iestādes un vecāku sadarbību, ir jānodrošina:

1. vecāku izglītošana par mācīšanas un mācīšanās procesu. Vecākiem ir jāskaidro izglītības standartu prasības, izglītības programmas mērķi un uzdevumi un veidi, kā var šos mērķus sasniegt;
2. vecākiem ir jāskaidro, kā bērna speciālās vajadzības var ietekmēt mācīšanās procesu, uzvedību un sasniegtos rezultātus. Vecākiem ir jāamāca paņēmienu, kā atbalstīt savu bērnu gan sociālo prasmju apguvē, gan mācību procesā;
3. saziņa ar vecākiem nedrīkst notikt tikai tad, ja informācija par bērnu ir negatīva: neatbilstošas sekmes, izglītības iestādes kārtības noteikumu pārkāpumi, uzvedības problēmas u.c. Īpaši attiecībā uz bērniem ar speciālām vajadzībām vecākiem ir jāpaziņo bērnu sasniegumi gan par mācību rezultātiem, sadarbību ar citiem bērniem, uzvedību.

Saziņas organizēšana starp izglītības iestādi un vecākiem ir jāapspriež un jāizlemj mācību gada sākumā, vai uzņemot bērnu izglītības iestādē. Mūsdienās visbiežāk saziņa notiek ar elektronisko saziņas līdzekļu palīdzību (piem., e-klase, īsziņas, e-pasts). Tomēr joprojām tiek izmantotas dienasgrāmatas, kurā pedagogi visbiežāk ieraksta negatīvas piezīmes, kas rada negatīvu vecāku attieksmi pret izglītības iestādi un vēlēšanos aizstāvēties. Saziņā ar vecākiem jāpaziņo par bērnu mācību rezultātiem, sadarbību ar citiem bērniem, uzvedību, tajā ir jāraksta ne tikai negatīvais, bet arī pozitīvais.

Secinājums:

Sadarbojoties ar vecākiem, ir iespējams nodrošināt kopējas prasības gan izglītojamā uzvedībai, gan mācību darbam. Tikšanās ar vecākiem būs efektīvākas, ja tās būs labi strukturētas un tām tiks veltīts pietiekošs laiks, kurā pārrunāt bērna sasniegumus un problēmas, kā arī iepazīt pašus vecākus.

3. Kas jāievēro, plānojot iekļaujošas izglītības vides veidošanu

Kā klasē var mazināt atšķirības, kādi apstākļi ir nepieciešami, lai tiktu ar tā galā?

Iekļaujošas izglītības vides veidošanā jāpievērš uzmanība tam, ka:

- skolotāji var mācīties viens no otra, ir nepieciešams praktisks un elastīgs kolēģu atbalsts un atbilstošas atgriezeniskās saites nodrošināšana;
- visi skolēni gūst labumu no kooperatīvās mācīšanās: skolēns, kurš skaidro vielu citam skolēnam, apgūst informāciju labāk un uz ilgāku laiku, un tā skolēna vajadzības, kurš mācās, tiek labāk apmierinātas, ja skaidro vienaudzis, kura sapratnes līmenis ir tikai nedaudz augstāks, kā skolēnam, kuram skaidro;
- svarīgi vienoties ar visu klasi par efektīvu klases noteikumu izveidošanu un vienoties arī par to, ka tie būs labi redzamā vietā klasē;
- diferencēta pieeja izglītībai ir nepieciešama un efektīva, jo jāstrādā ar atšķirīgiem skolēniem klasē un tas veicina atšķirību pārvarēšanu starp skolēniem;
- ir svarīgi pielāgot mācību programmu, pielāgot un pārveidot atbilstoši skolēna spējām mācību materiālu, veikt individuālā izglītības programmas apguves plāna izstrādi un īstenošanu;
- atbalstāma ir alternatīvo mācīšanās stratēģiju īstenošana un mācību vides paplašināšana.

Secinājums:

Šis uzskaitījums var kalpot kā pašvērtējuma instruments un vadlīnijas profesionālām diskusijām un līdz ar to palīdzēt ikvienai skolai un arī atsevišķam skolotājam analizēt savu darbību un attieksmi.

Noslēgums

Īstenojot iekļaujošu izglītību, ir jāatceras, ka:

- tā attiecas uz visiem izglītojamiem, ne tikai tiem, kuriem ir speciālās vajadzības, vai kuri sastopas ar grūtībām mācību procesā;
- visi izglītības procesā iesaistītie ir dažādi, un šī dažādība ir vērtība, kuru pedagogam ir jāpieņem un prasmīgi jāizmanto;
- pedagogam ir jāstrādā ar tiem izglītojamiem, kuri ir viņa klasē vai grupā konkrētajā brīdī ar viņu konkrētajām vajadzībām un problēmām;
- strādājot iekļaujošā vidē, pedagogam ir jābūt sagatavotam jebkurā brīdī mainīt mācīšanas metodes, pieejas un stratēģijas, lai tās atbilstu konkrētā izglītojamā, klases vai grupas vajadzībām;
- pedagogam iekļaujoša izglītība ir jāatbalsta ne tikai vārdos, bet arī darbos.

Literatūra

1. Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē, (2013)
http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/atb_komandas_organizacija.pdf (11.09.2017.)
2. Bee, M. (2003). Accommodations and Modifications: What Parents Need to know, Bureau of Instructional Support and Community Services & Florida Developmental Disabilities Council, Inc. Pieejams:
<http://www.fldoe.org/core/fileparse.php/7690/urlt/0070070-ac-mod-parents.pdf> (07.09.2017).
3. Būts T.(Tony Booth), Einskovs M. (Mel Ainscow) (2002), Indekss iekļaujošai izglītībai. Kā skolās pilnveidot mācību procesu un palielināt līdzdalību. Pieejams: http://www.britishcouncil.org/it/latvia-education-inclusive-indekss_market.pdf(01.08.2017.)
4. Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra, (2014). Piecas svarīgākās atziņas par iekļaujošo izglītību. Teorijas izmantošana praksē. Odense, Dānija: Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra.
5. Izglītība un kultūra, (1998). Nr. 15.,1998. gada 16. aprīlis.
6. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam, (2014). Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=266406> (01.08.2017.)
7. Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam īstenošanas plāns 2015. – 2017.gadam, (2015). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/274936-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnu-2014-2020-gadam-istenosanas-planu-2015-2017-gadam>. (01.08.2017.)
8. Kosa,A. (2016). Inclusive Education for Learners with Disabilities: Reflections and Messages: A policy and technology perspective. Pieejams: https://www.european-agency.org/sites/default/files/Events/EPSEminar/Seminar_report_Inclusive_Education.pdf (07.09.2017).
9. Kyriazopoulou, M. and Weber, H. (redakcijā), (2009). Indikatoru izstrādāšana iekļaujošai izglītībai Eiropā, Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.
10. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija („Latvija 2030”), (2010). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323> (01.08.2017.)

11. Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā, (2005). Pieejams: http://www.saeima.lv/Likumdosana/8S_DK/lasa-dd=LM0815_0.htm#b (01.08.2017.)
12. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam", (2012). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4247> (01.08.2017.)
13. MacArthur, J. (2009). Learning Better Together. IHC New Zealand. Pieejams: <https://ihc.org.nz/wp-content/uploads/learning-better-together.pdf> (07.09.2017).
14. Metodiskie ieteikumi individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšanai un īstenošanai, (2015). Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_ind_plana_sastadisanai_2015.pdf (11.09.2017.)
15. Metodiskie ieteikumi speciālistu (logopēds, psihologs, speciālais pedagogs) dokumentu sagatavošanai. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_specialistu_dok_sastadisanai_vpmk.pdf (11.09.2017.)
16. Mitchell, D. (2014) What Really Works in Special and Inclusive Education, Routledge, New York
17. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, (1996). Pieejams: http://www.unesco.org/education/pdf/15_62.pdf (24.07.2017.)
18. Stubbs, S.(2008). Inclusive Education. Where there are few resources. Pieejams: <http://119.82.251.165:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/28/InclusiveEducationResources2008Stubbs.pdf?sequence=1> (24.07.2017.)
19. The Salamanca Statement, (1994). *Adopted by the WORLD CONFERENCE ON SPECIAL NEEDS EDUCATION: ACCESS AND QUALITY*, Salamanca, Spain, 7-10 June 1994. Pieejams: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF (01.08.2017.)
20. The Warnock Report, (1978). Special Educational Needs. Report of the Committee of Enquiry into the Education of Handicapped Children and Young People. London: Her Majesty's Stationery Office 1978. Pieejams: <http://www.educationengland.org.uk/documents/warnock/warnock1978.html> (01.08.2017.)
21. UNESCO, (2004). Guidelines for Inclusion. Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf> (01.08.2017.)

22. UNESCO, Policy Guidelines on Inclusion in Education, (2009). Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf> (01.08.2017.)
23. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, Paris: UNESCO
24. Watkins, A. (red.), (2007). Assessment in Inclusive Settings: Key issues for policy and practice, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education
25. Ziņojums konsultatīvajai padomei „Izglītība visiem”, (2008). Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/starpt_pieredze/zinojums_2008.pdf (01.08.2017.)
26. Speciālās izglītības procesa plānošana un īstenošana izglītojamiem ar uzvedības traucējumiem, (2013.) Pieejams: <https://talakizglitiba.visc.gov.lv/spec/mod/assignment/index.php?id=6>. (18.09.2017.)

Pielikumi

1.pielikums. Aptauja.

2.pielikums. Atbalsta pasākumu saraksts.

3.pielikums. Individuālā izglītības programmas apguves plāna izstrādes shēma.

Aptauja

Lai veidotu pozitīvu mijiedarbību, skolotājam ir jāiepazīst izglītojamais no dažādiem aspektiem. Bieži to izdarīt apgrūtina laika trūkums, tāpēc skolotāji var izmantot dažādas aptaujas, kuras analizējot var saprast izglītojamo gūto pieredzi, intereses, vēlmes un sapņus. Ir jāsaprot, ka izglītojamie ne vienmēr šajās aptaujās atklās patiesību, bet, izmantojot rezultātus izglītības procesa diferenciacijā, izglītojamie sapratīs, ka skolotājs, pirmkārt, ir iepazinies ar uzrakstīto informāciju, otrkārt, nav vienaldzīgs pret to, kas ir svarīgs izglītojamam.

Vārds _____

Es vēlos, lai mani sauc _____

Vissvarīgākā lieta, kas jums jāzina par mani _____

Es gribētu sēdēt/strādāt kopā ar _____

Es ļoti labi protu _____

Man galīgi nepadodas _____

Klasē es vislabāk jūtos, kad _____

Klasē es jūtos slikti/neērti, kad _____

Pēc stundām es parasti _____

Mans mīļākais ēdiens ir _____

Es vēlos būt kā (līdzināties) _____

Es vēlos kļūt par _____

Atbalsta pasākumu saraksts

Atbalsta pasākumu saraksts

Skolēna vārds, uzvārds _____

Klase _____

Datums _____

Vieta

- Izvēlas vietu
- Citā telpā
- Mazā grupā ar skolotāja palīdzību
- Individuāli
- Cita vieta (atbilstoši IIP) _____

Laika grafiks

- Vairāku mācību stundu laikā/vairākas dienas
- Mainīta darbu kārtība
- Noteiktā dienas laikā
- Citādi (atbilstoši IIP) _____

Darba pildīšanas laikā

- Bieži pārtraukumi
- Pagarināts laiks
- Citāds (atbilstoši IIP) _____

Darba prezentācija

- Palielināts fonts vai teksts Braila rakstā
- Zīmju valodas tulks, ieraksta skaļuma palielināšana vai vizuāli noformēts darba uzdevums
- Uzdevuma nosacījumu izskaidrošana
- Uzdevuma nosacījumi audio versijā
- Visa teksta audio versija
- Visa darba vai tā daļu audio versija
- Cita veida prezentācija (atbilstoši IIP) _____

Atbildes

- Atzīmē tieši darba lapā
- Norāda uz pareizo atbildi (skolēns)
- Pasaka atbildi skolotājam, kurš atbildi ieraksta darba lapā
- Ierunā atbildi diktofonā
- Citādi (atbilstoši IIP) _____

Individuālā izglītības programmas apguves plāna izstrādes shēma

Individuālā izglītības plāna (IIP) izstrādes gaitas shēma, (www.bced.gov.bc.ca/specialed/docs/iepsn.pdf)